

► TREFPUNT
ECONOMIE

► CARREFOUR DE
L'ÉCONOMIE

EEN TOEKOMST VOOR
WATERSTOF IN BELGIË?

LE DROIT DE
L'INSOLVABILITÉ : DES
ORIGINES À LA CRISE
DE LA COVID -19

DE CONSUMPTIE-
PRIJZEN VAN ENERGIE
IN PERSPECTIEF:
VERGELIJKING OP LANGE
TERMIJN

CONJUNCTUURONTWIKKELINGEN
VAN DE ECONOMIE

EEN TOEKOMST VOOR WATERSTOF IN BELGIË? ZEKER! MAAR NIET OVERAL

Frederik Vanhuyse, attaché bij cel Moleculen
Offshore en Vergunningen, AD Energie

INLEIDING

Vandaag staat waterstof wereldwijd in het middelpunt van de belangstelling wanneer het gaat over de energietransitie van een fossiele economie naar een duurzame economie. De Europese Commissie heeft met haar waterstofstrategie deze molecule naar voor geschoven als een cruciaal element om o.a. onze energiebevoorrading te decarboniseren. Ook in de Europese strategie voor energiesysteemintegratie en de methaanemissie-strategie krijgt waterstof een prominente rol. Verschillende landen (VK, Canada, Tsjechië, ...) hebben zelf een nationale waterstofstrategie gepubliceerd en heel wat andere landen, waaronder België hebben plannen om eerstdaags hun eigen visie bekend te maken.

Maar waterstof is natuurlijk geen nieuw gegeven. De vraag is dus maar waarom er vandaag zozeer naar dit element wordt gekeken. De Algemene Directie Energie van de FOD Economie heeft daarom een studie gerealiseerd in samenwerking met De-

loitte om na te gaan wat de mogelijkheden en perspectieven zijn voor de Belgische economie. Dit past binnen de opdracht van de dienst Moleculen, Offshore & Vergunningen. De opdrachten van de dienst omvatten o.a. het afleveren van vergunningen voor de productie- en transportfaciliteiten van energetische producten, het bewaken van de bevoorradingszekerheid voor aardgas en het hoog toezicht van de pijpleidingen. Maar daarnaast doet de dienst ook beleidsvoorbereidend werk in samenwerking met het kabinet van de minister van Energie. Zo werken we mee aan de Belgische waterstofstrategie en diens uitlopers, namelijk verschillende projecten van het Nationaal Herstel Plan die op energie gefocust zijn. Voorbeelden hiervan zijn het opzetten van een oproep voor demonstratieprojecten of de bouw van een energie-eiland in de Noordzee.

In dit artikel gaan we dieper in op de verschillende bevindingen uit de studie “De rol van gasvormige energiedragers in een klimaatneutraal België”.¹

DECARBONISEREN VAN DE ENERGIESECTOR BINNEN EEN RUIMER KADER.

Laat ons eerst focussen op de kernvraag die aan de basis ligt van de verhoogde interesse in waterstof. Die heeft namelijk alles te maken met de klimaatverandering en de klimaatdoelstellingen die België wilt bereiken. Om de klimaatverandering te beperken is het nodig om onze CO₂-uitstoot drastisch te verminderen. Tegen 2050 willen we naar een toestand gaan van klimaatneutraliteit. Een aanzienlijk aandeel van de CO₂-emissies kunnen we terugbrengen

naar ons energieverbruik en de manier waarop we de noodzakelijke energie produceren. Volgens de studie is op EU niveau 75% van de broeikasgasemissies immers terug te brengen naar energieproductie en -verbruik. Ondanks de toename van het aandeel van hernieuwbare energie de laatste decennia, zijn we in 2021 nog steeds grotendeels afhankelijk van fossiele energie: in België spreken we dan voornamelijk over aardolie en -gas.

"Waterstof is niet de wonder oplossing die sommigen ervan willen maken, maar biedt weldegelijk kansen om te decarboniseren."

Het antwoord op het vraagstuk voor decarbonisering van de gasector bestaat echter niet uitsluitend uit het vervangen van aardgas door waterstof. Het tegendeel is waar. In eerste instantie wordt er immers gekeken naar het terugbrengen van het energieverbruik. Een hogere efficiëntie van het energiesysteem zorgt er immers voor dat er minder energie geproduceerd moet worden. Energie die niet geproduceerd moet worden, zorgt uiteraard voor geen enkele broeikasgasemissie. In

tweede instantie moet er ingezet worden op elektrificatie. De reden is de volgende: het merendeel van onze hernieuwbare energie wordt uit zon en wind gewonnen en verkrijgen we onder de vorm van elektriciteit. Elke keer dat we deze elektrische energie moeten omzetten in een andere vorm (bijvoorbeeld van elektriciteit naar beweging of warmte) 'verliezen' we een deel van die energie. Daarom is het aangegeven om deze conversies tot een minimum te beperken. Idealiter wordt de hernieuwbare elektriciteit van de windmolen of het zonnepaneel onmiddellijk, onder dezelfde vorm ingezet. Zo is het in se interes-

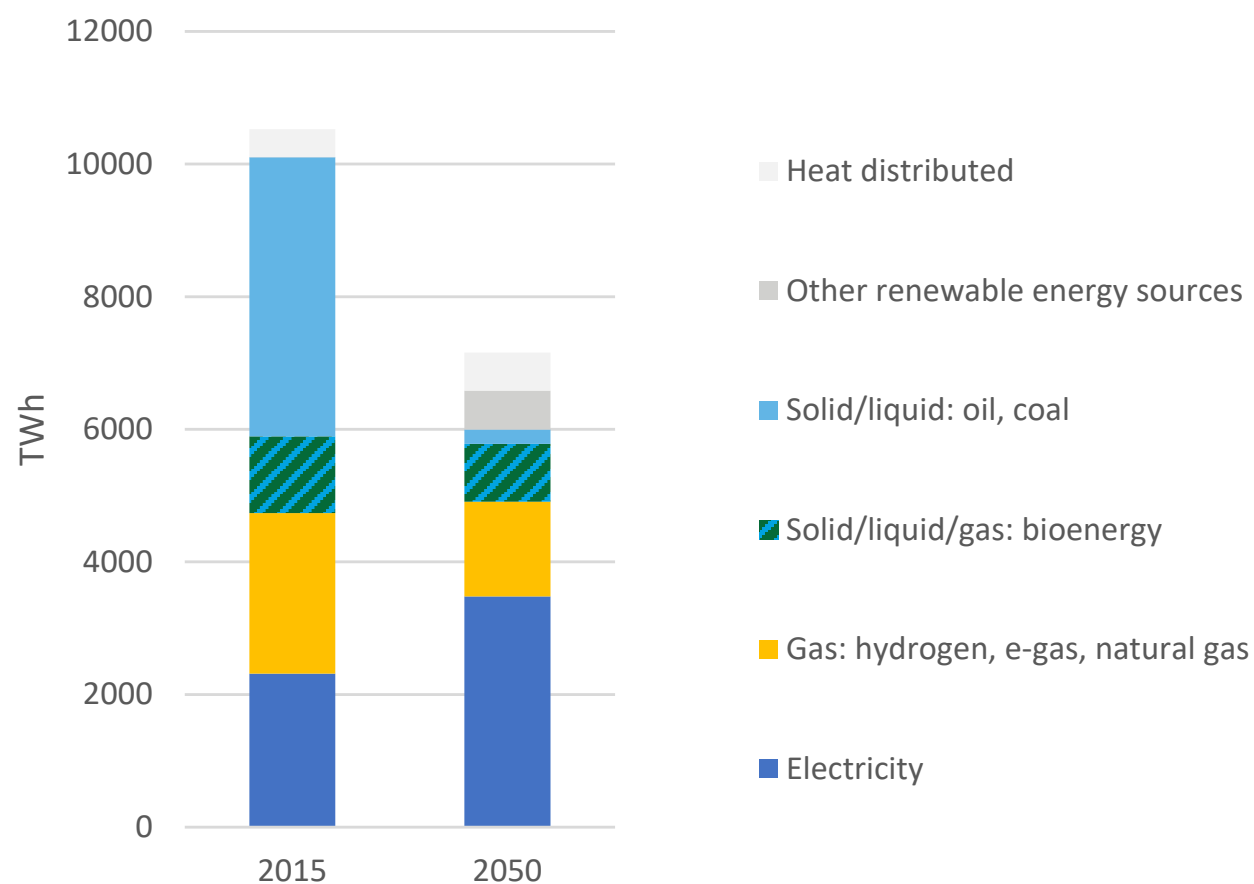
santer om het spoorwegnetwerk verder te elektrificeren in plaats van diesellocomotieven te vervangen door alternatieven op klimaatneutrale brandstoffen. Er zijn echter limieten aan wat er vandaag technisch haalbaar is qua elektrificatie. Voor sommige toepassingen leent de (huidige) technologie zich onvoldoende, bijvoorbeeld voor het zorgen voor zeer hoge temperaturen bij bepaalde industriële processen. In die gevallen is er ruimte voor het gebruik van moleculen (gas) en dan meer bepaald in de toekomst, klimaatneutrale moleculen (of nog, moleculen die niet bestaan uit of gemaakt worden met fossiele brandstof).

In deze grafiek wordt de strategie van “energie-efficiëntie eerst” duidelijk: De totale energievraag wordt immers verwacht met 30 tot 35 procent te dalen tussen 2015 en 2050. Merk ook op dat de vraag naar elektriciteit wel sterk zal stijgen.

Finale energievraag per energiedrager in de EU

Source: European Commission

Naast het gebruik van moleculen in concrete toepassingen (energieverbruik), zien we ook nog een andere rol voor klimaatneutrale moleculen, namelijk als energiedrager. Ook al wordt er prioritair ingezet op het verminderen van ons energieverbruik, uit projecties van het Federaal Planbureau blijkt dat de Belgische vraag naar elektriciteit tegen 2050 zal verdrievoudigen. Deze vraag dient ingevuld te worden door een klimaatneutrale productie om de klimaatdoelen te kunnen realiseren. Hoewel de federale regering sterk inzet op het maximaal realiseren van het beschikbare potentieel door extra windmolenparken te vergunnen op de Noordzee, zal aan deze vraag hoogstwaarschijnlijk niet kunnen worden beantwoord met louter binnenlandse productie van hernieuwbare elektriciteit. We zullen dus elektriciteit (of ruimer energie) moeten importeren. Op relatief korte afstanden (bijvoorbeeld andere windparken op de Noordzee) kan elektriciteit via kabels worden getransporteerd, maar voor verder afgelegen elektriciteitsproductie is dat niet efficiënt. Hoe langer de elektriciteitskabel, hoe meer verlies van energie. In die laatste gevallen kunnen moleculen dus ook een rol spelen. Het vervoer van moleculen over lange afstanden via pijpleiding of zelfs via schip is dan veel efficiënter.

WAT MET AARDGAS?

Ook de rol van aardgas is vandaag erg actueel. Het gaat hier dan om het gebruik van aardgas bij het opwekken van elektriciteit. De gerealiseerde studie bestudeerde echter veel breder hoe de rol van aardgas evolueert tot 2050, dus ook voor gebruik voor verwarming en in industriële processen.

In 2020 werd er nog 196 terrawatt uur (TWh) aardgas verbruikt in België. Voor 2050, zou men in eerste instantie denken dat aardgas geen rol meer te spelen heeft in een klimaatneutrale economie en samenleving. Toch zien we in verschillende scenario's voor aardgasverbruik (studies van FOD Leefmilieu, Energyville, ...) dat er in 2050 nog steeds een beperkt gebruik van aardgas zou zijn (tussen de 10 en de 75 TWh), voornamelijk in de energie- en industriële sector. Gasgestookte elektriciteitscentrales zijn complementair met energieproductie uit wind en zon. Ze kunnen immers flexibel in- en uitgeschakeld worden (in tegenstelling bijvoorbeeld tot de bestaande nucleaire centrales). Voor de elektriciteitsproductie zal er waarschijnlijk eerst een stijging van het verbruik van aardgas zijn, maar later valt het verbruik terug naarmate er meer hernieuwbare elektriciteit geproduceerd wordt. Voor de in-

dustrie wordt er uitgegaan van een daling van het aardgasverbruik al blijft het onzeker in welke mate aardgas vervangen zal worden. De studies zijn wel consequent in de verwachtingen voor de residentiële verwarming, daarbij wordt steevast een daling van het aardgasverbruik geprojecteerd, uitgaand van verdere inspanningen om het woningenpark verder te isoleren en van de omschakeling naar het verwarmen met elektriciteit (warmtepompen).

"Ondanks een sterke verwachte daling van het gebruik van aardgas, zullen we hier ook in 2050 nog gebruik van maken."

De impact van het verbruik van aardgas kan bovendien verder beperkt worden door het toepassen van Carbon Capture Usage/Storage technologie (CCU/S). Met deze technologie wordt de CO₂ die vrijkomt bij het productieproces afgevangen en ofwel opnieuw elders gebruikt als grondstof (circulaire economie), ofwel opgeslagen (bijvoorbeeld in lege gasvelden) zodat het broeikasgas niet in de atmosfeer terecht komt. Een andere manier om de impact te beperken is om in plaats van met aardgas, te werken met biomethaan. Het aardgas dat we vandaag gebruiken bestaat grotendeels uit methaan (CH₄). Biomethaan is exact dezelfde

molecule maar is afkomstig van biomassa die verwerkt wordt tot het gas. Denk bijvoorbeeld aan het verwerken van oud frituurvet of mest. Omdat er dus gewerkt wordt met 'afval', beschouwen we dit gas als duurzaam. Er is ook niets wat ons belet om ook de uitstoot bij het verbruik van biomethaan af te vangen. In de studie wordt echter gesteld dat het gebruik van biogas en biomethaan, geen totaaloplossing kan zijn voor België. De voorspellingen over de toekomstige productie geven immers maar een potentieel voor 16 TWh - veel te weinig om aan onze totale energiebehoefte te voldoen. Biomethaan is dus weliswaar belangrijk, maar geen gamechanger.

WATERSTOF ALS ALTERNATIEF

Voor de hierboven beschreven afname van het gebruik van aardgas, zal er dus een alternatief nodig zijn. In sommige gevallen zal elektriciteit de plaats van gas innemen (bijvoorbeeld voor residentiële verwarming), maar zoals eerder gezegd, is dat soms niet haalbaar of efficiënt. Volgens de studie Zou waterstof die rol als alternatief (deels) kunnen opnemen. We onderscheiden vier 'sectoren' waar waterstof een rol kan spelen. Eén van de grootste voordelen van waterstof is immers dat het zeer breed toepasbaar is.

In de eerste plaats heeft waterstof een belangrijke rol te spelen in de industrie. Een voorbeeld hiervan is het recent aangekondigde project van Arcelor-Mittal in Gent waar men zogenaamd 'groen' staal wil produceren. Waterstof wordt in dat geval ingezet als brandstof om zeer hoge temperaturen te verkrijgen. Naast de staalproductie gaat het ook over o.a. de productie van cement, aluminium, keramiek en glas. Maar binnen de industrie is er ook een rol voor waterstof weggelegd als grondstof. Dat is vandaag al het geval in de (petro)chemische industrie, maar zal in de toekomst nog meer gebeuren wanneer aardgas verder vervangen wordt door waterstof of diens afgeleiden. Zo dient waterstof als grondstof voor de productie van ammoniak en methanol.

Figuur 1: Waterstof wordt nu al als grondstof gebruikt in de chemische industrie.

Naast een rol in de industrie, kan waterstof ook in de transportsector een rol spelen. Hoewel er ook proefprojecten zijn voor personenwagens op waterstof zijn de verwachtingen dat daar eerder elektrische voertuigen met batterijen verder zullen doorbreken. Voor zwaarder wegtransport ligt dat echter anders. Batterijen zijn immers relatief zwaar in vergelijking met de energie die ze opslaan. Bovendien kan je met waterstof ook (lange) laadtijden vermijden, wat zeker bij voertuigen die intensief gebruikt worden een voordeel is. Merk wel op dat het bij voertuigen op waterstof eerder gaat om brandstofcellen (die elektriciteit genereren) dan om verbrandingsmotoren. Op die manier kan er een efficiënte elektromotor gebruikt worden zonder de nadelen van batterijen.

Figuur 2: Ondanks verschillende proefprojecten, lijken personenwagens op waterstof niet de meest voor de hand liggende keuze.

"Door zijn brede toepasbaarheid vinden we waterstof terug in tal van sectoren: (petro)chemie, staalindustrie, transport, residentiële verwarming, energiesector, ..."

Ook voor het vervoer over het spoor biedt waterstof opties, al is dat specifiek voor België minder het geval gezien het Belgische net grotendeels geëlektrificeerd is. In dat geval wordt er wel weer beter voor elektrische treinen gekozen. Tenslotte kan waterstof (zij het onder andere dragers zoals ammoniak en methanol of e-kerosine) een rol spelen in de lucht- en scheepvaart.

Een derde mogelijkheid is om waterstof te gaan gebruiken als brandstof voor residentiële verwarming (hoewel ook hier elektrificatie omwille van efficiëntiaredenen de voorkeur geniet). De snelste piste daarvoor is om waterstof te gaan mengen met aardgas in het distributienetwerk. Op die manier decarboniseer je ten dele de brandstof voor verwarming. In Gateshead, nabij Newcastle (UK) wordt er een proefproject opgezet waar men experimenteert met verwarming op basis van 100% waterstof. Desondanks verwachten we dat dit in België niet meteen opgang zal maken gezien de verwachtte prijzen voor (hernieuwbare) waterstof.

Figuur 3: Gasketels kunnen - mits aanpassing - een methaan-waterstofmengsel verbranden.

Waterstof kan tenslotte ook een rol spelen in de energiesector als methode om energie op te slaan en opnieuw vrij te geven, of m.a.w. een flexibiliteitsoplossing bieden. Wanneer er uit wind en zon meer elektriciteit wordt geproduceerd dan nodig, kan deze omgezet worden in waterstof om dan later bij tekorten aan hernieuwbare elektriciteit deze waterstof opnieuw om te zetten naar stroom. De vraag blijft of dit de beste oplossing

is om het intermitterend karakter van de hernieuwbare elektriciteitsproductie op te vangen. De omzetting van elektriciteit naar waterstof (en omgekeerd) gaat immers telkens gepaard met energieverliezen. Alternatieve methoden hebben hier wellicht meer kans zoals batterij-opslag of vraagsturing.

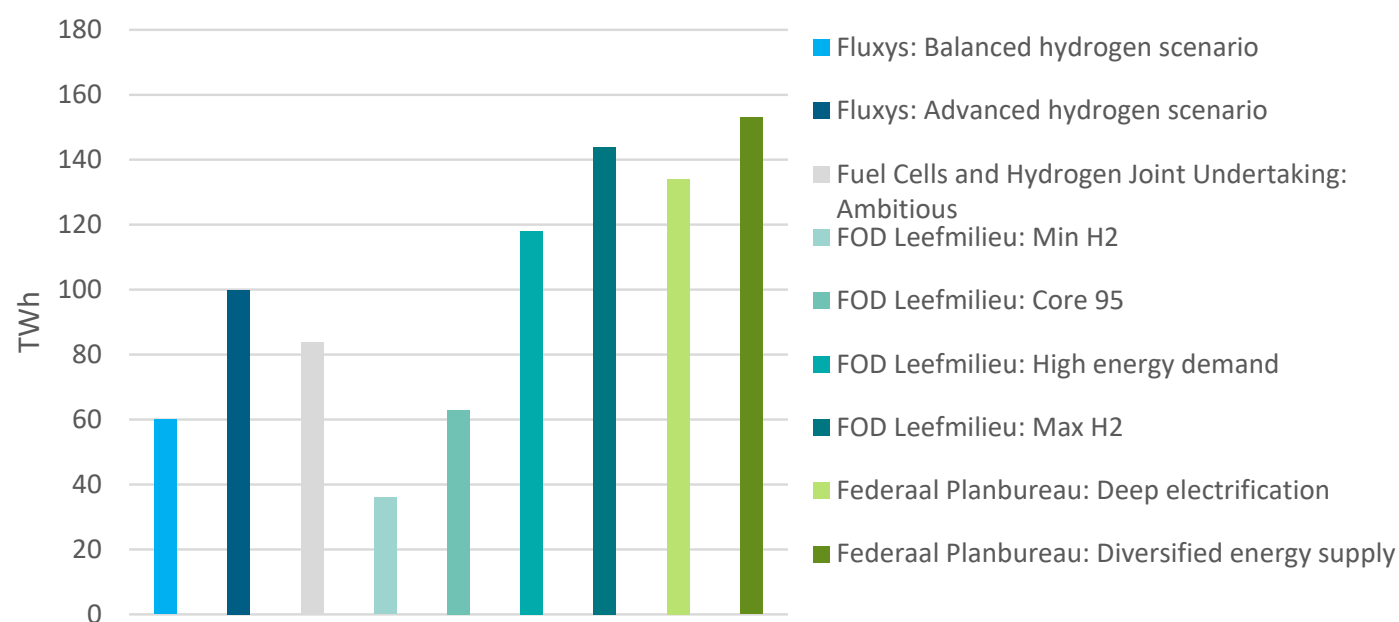
Gezien de brede toepasbaarheid, kan de vraag naar waterstof sterk stijgen. Zowel Fluxys, de FOD Leefmilieu en het Federaal Planbureau hebben al studiewerk verricht naar de volumes die nodig zouden zijn in 2050, maar gezien het gebruik van waterstof in verschillende

sectoren kan variëren, is het zeer moeilijk om daar definitieve uitspraken over te doen. Waar het huidige verbruik van waterstof geschat wordt op 15 TWh, lopen de schattingen voor de verschillende scenario's ver uiteen met een vork van 50 tot 125 TWh voor het waterstofverbruik in 2050.

WAAR HALEN WE DE NODIGE WATERSTOF? EN WELKE WATERSTOF WILLEN WE?

Hoewel waterstof het meest voorkomende element is in het universum, is het desondanks niet evident om het in zijn pure vorm te verkrijgen (onder

In deze grafiek springt de variatie tussen de verschillende scenario's in het oog.

Bron: Deloitte "De rol van gasvormige energiedragers in een klimaatneutraal België".

normale atmosferische omstandigheden is waterstof (H_2) een molecule in gasvorm bestaande uit twee waterstofatomen). Het element zit namelijk meestal gekoppeld aan andere atomen, bijvoorbeeld in water is het gekoppeld aan zuurstof (H_2O). Hoger spraken we ook over andere 'waterstofdragers'. Zuivere waterstof is immers niet gemakkelijk om op te slaan. In sommige gevallen wordt waterstof dus toch (opnieuw) gebonden aan andere atomen om opslag of transport te vergemakkelijken. De belangrijkste voorbeelden van dragers zijn ammoniak en methanol. In elk geval, moeten er dus moleculen geproduceerd worden om de industrie, het transport, ... te voorzien van voldoende waterstof.

Vandaag gebeurt dat hoofdzakelijk door het proces van steam methane reforming toe te passen. Met deze technologie worden methaan (CH_4) en stoom (H_2O) met elkaar vermengd om waterstof te verkrijgen. Bij deze toepassing wordt er echter opnieuw een fossiele brandstof gebruikt. Bovendien verloopt het proces ook alleen maar aan erg hoge temperaturen, die ook met fos-

siele brandstoffen worden gecreëerd. Het gebruik van deze technologie levert dus fossiele waterstof op, of nog, "grijze waterstof". Ook hier kan er door gebruik te maken van CCU/S-technologie een deel van de CO_2 uitstoot afgevangen worden om koolstofarme waterstof te maken (blauwe waterstof), maar zelfs in dat scenario komt er CO_2 vrij. Een andere koolstofarme technologie is pyrolyse van aardgas (turquoise waterstof). Bij de toepassing van

deze technologie komt er geen CO_2 vrij in de atmosfeer - de koolstof komt in vaste vorm vrij, dus makkelijk om op te slaan - maar is er alsnog aardgas nodig als grondstof. De enige technologie die momenteel hernieuwbare waterstof oplevert, is elektrolyse (groene waterstof). Hierbij wordt zuiver water met behulp van elektriciteit gesplitst in enerzijds waterstof en anderzijds zuurstof. Er komen dus geen CO_2 of andere broeikasgassen vrij bij het proces. Er

Figuur 4: In de toekomst zou waterstof via pijpleidingen uit Noord-Afrika naar West-Europa getransporteerd kunnen worden.

ligt echter een addertje onder het gras: de elektriciteit die gebruikt wordt moet zelf ook hernieuwbaar zijn. Indien niet wordt de CO₂ uitstoot gewoon verplaatst naar de elektriciteitsproductie. Daarbovenop is er nog het probleem van additionaliteit: zelfs indien we hernieuwbare elektriciteit gebruiken voor de elektrolyzer, rest de vraag of er dan daardoor geen andere processen toch (terug) fossiele elektriciteit moeten gebruiken. De essentie is dat er dus voldoende hernieuwbare elektriciteit beschikbaar moet zijn om alle elektrische toepassingen van stroom te voorzien en daarbovenop nog voldoende overblijft voor de elektrolyser

Zelfs met de huidige inspanningen van de federale regering (de nieuwe concessie voor een windmolenpark op de Noordzee), verwachten we echter dat er in België onvoldoende hernieuwbare elektriciteit geproduceerd kan worden. Dit gecombineerd met de doelstelling om zoveel mogelijk fossiele (en op termijn koolstofarme) productie te vermijden, betekent dat België de nodige waterstof zal moeten importeren. Er zijn verschillende regio's - binnen en buiten de EU - waar er een veel

groter potentieel is voor hernieuwbare elektriciteitsproductie en daaruit volgend, de productie van hernieuwbare waterstof. Regio's zoals o.a. het Iberisch schiereiland, Noord-Afrika of het Midden-Oosten hebben aanzienlijke potentieel voor het opwekken van wind- en zonne-energie en kunnen deze via een omzetting naar waterstof naar België exporteren. We vatten dit met de noemer "shipping the sunshine" en "liquid wind". België heeft daarvoor bovendien heel wat troeven: de haven van Zeebrugge is vandaag uitgerust met een LNG-terminal die (deels) geconverteerd kan worden en België beschikt eveneens over een uitgebreid aardgasnetwerk dat in een eerste fase deels geconverteerd kan worden om waterstof te transporteren.

AANBEVELINGEN

De studie wordt besloten met enkele aanbevelingen, waarvan er sommigen reeds in de praktijk worden gebracht. In eerste instantie moet België een stabiele, lange-termijnvisie uitdragen met betrekking tot waterstof. De Algemene Directie Energie (AD Energie) bereidde deze visie voor en deze werd begin november gepubli-

ceerd. Vervolgens dient België zijn rol als doorvoerhub te behouden door zichzelf op de kaart te zetten als potentiële importeur van hernieuwbare waterstof. Net als andere landen (Nederland, Duitsland) zal België waterstof moeten invoeren en eventueel via samenwerkingsakkoorden - Memories Of Understanding (MOUs) te zorgen voor een stabiele invoer. Daarnaast zijn er ook investeringen nodig om de waterstofketen op te starten. De federale regering engageerde zich alvast om met de middelen van het Herstelplan zowel in te zetten op het aanleggen van een pijpleidingennetwerk voor waterstof (ca. 150 km) in België, als om verschillende toepassingen van waterstoftechnologie te ondersteunen met een oproep voor projecten. Deze investeringen liggen in lijn met de verwachte ontwikkeling

van de waterstofmarkt. Een laatste aanbeveling is om een certificeringssysteem op te zetten voor klimaatneutrale gassen. Op die manier kan men zich verzekeren van het hernieuwbare karakter van lokaal geproduceerde of ingevoerde waterstof. Ook daar bekijkt de AD Energie wat de mogelijkheden zijn om waterstof te certificeren.

CONCLUSIE

Zoals aangehaald in de titel is er zeker een rol voor waterstof binnen de Belgi-

sche economie. De molecule zal echter niet eender waar opduiken. In elk geval zien we een rol voor waterstof om de sectoren van industrie en transport te decarboniseren. In dat geval moet er wel gewaakt worden over de wijze waarop deze waterstof geproduceerd wordt – klimaatneutraal en niet met fossiele bronnen – zodat er een effectieve decarbonisatie is en niet louter het verplaatsen van de CO₂ uitstoot. Gezien het beperkte Belgische potentieel voor de productie van hernieuwbare waterstof en de daaruit volgende noodzaak om waterstof te importeren, dient er in

feite een internationaal certificeringsschema ontwikkeld te worden om er ook zeker van te zijn dat geïmporteerde waterstof effectief klimaatneutraal is.

Deze aandachtspunten uit de studie “De rol van gasvormige energiedragers in een klimaatneutraal België” worden daarom ook meegenomen in de Belgische waterstofstrategie die sinds de publicatie van de studie begin november verschenen is. Wie daar meer over wilt weten kan hier terecht: <https://economie.fgov.be/nl/themas/energie/energietransitie/belgische-nationale>

VOETNOTEN

- 1 FOD Economie & Deloitte, De rol van gasvormige energiedragers in een klimaatneutraal België, 2021
<https://economie.fgov.be/nl/publicaties/de-rol-van-gasvormige>

LE DROIT DE L'INSOLVABILITÉ : DES ORIGINES À LA CRISE DE LA COVID-19

Emmanuel Pieters, DG Politique PME

ORIGINE, ÉVOLUTION ET RAISON D'ÊTRE DU DROIT DE L'INSOLVABILITÉ

Historiquement, le droit de l'insolvabilité s'est construit en se fondant sur une approche essentiellement punitive du débiteur défaillant.¹

Le célèbre traité de A.-Ch. Renouard² illustre cette conception qui a longtemps dominé cette discipline par l'usage en Italie au XVIIIe siècle de la banca rotta, le comptoir du banquier défaillant rompu publiquement pour signifier son exclusion du négoce, et en France par le bonnet vert, le signe d'infamie que devait porter le banqueroutier comme le bagnard.

Il en allait également ainsi en Belgique où la loi belge du 18 avril 1851 sur les faillites, banqueroutes et sursis re-

posait sur une philosophie fondamentalement punitive et stigmatisante. Souvenons-nous que la contrainte par corps³ du failli était autorisée, ainsi que son emprisonnement pour dettes. La perspective du suicide du débiteur désespéré, justifiait l'institution de la déclaration de faillite post mortem. Sa liberté personnelle était limitée, celui-ci ne pouvait plus s'absenter sans l'autorisation du juge-commissaire et son courrier était confisqué. Le failli était frappé d'une déchéance personnelle, tandis que la banqueroute frauduleuse était un crime, puni de réclusion de cinq à dix ans.⁴

La restructuration préventive existait cependant, organisée par la procédure du sursis de paiement, et la remise des dettes, organisée par celles du concordat après faillite et de la réhabilitation. Toutefois, ces alternatives étaient entourées de conditions très strictes et considérées comme exceptionnelles.

Les conceptions évoluèrent toutefois et la sévérité de la législation s'est adoucie au fil du temps.

Des mécanismes préventifs furent institués par la loi du 29 juin 1887 sur le concordat préventif de la faillite, par l'arrêté royal du 15 octobre 1934 sur la gestion contrôlée et par les lois coordonnées du 25 septembre 1946 sur le concordat judiciaire. La contrainte par corps fut abolie et la prison pour dettes abrogée par la loi du 28 mars 1985.

Les principes répressifs sous-jacents autour desquels s'articulait cette discipline évoluèrent par le canal de quatre réformes:

- la loi du 17 juillet 1997 relative au concordat judiciaire qui facilita les réorganisations
- la loi du 8 août 1997 sur les faillites qui institua l'excusabilité ;
- la loi du 31 janvier 2009 relative à la réorganisation judiciaire ;
- la loi du 11 août 2017 portant insertion du livre XX 'Insolvabilité des entreprises', dans le Code de droit économique, qui a intégré quelques enseignements de la philosophie de l'entrepreneuriat de la seconde chance, via diverses mesures permettant au failli de rebondir plus facilement et plus rapidement.

LES CHIFFRES CLÉS⁵

Afin de mettre en perspective les évolutions récentes du droit de l'insolvabilité, il est éclairant de se pencher sur les données statistiques le plus récentes en la matière.

En 2019, la dernière année complète avant la crise sanitaire, 10.598 entreprises ont été déclarées en faillite, dont 10.596

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
PME en faillite	10.224	10.587	11.740	10.736	9.762	9.170	9.968	9.878	10.598	7.203

Source : Statbel

PME (<250 salariés). Cela équivaut à 720 faillites de plus qu'en 2018, soit une augmentation de 7,3 %. Cette augmentation par rapport aux années 2015, 2016, 2017 et 2018 s'explique en partie par la réforme du droit de l'insolvabilité ayant conduit à l'introduction d'un nouveau Livre XX dans le Code de droit économique⁶, en vigueur depuis le 1er mai 2018. En effet, le champ d'application de la loi a été étendu aux ASBL et aux titulaires de professions libérales, ce qui a un impact sur cette augmentation. Une autre cause de l'augmentation des faillites est la loi sur les sociétés fantômes du 12 juin 2017⁷. Elle donne aux tribunaux de l'entreprise davantage de possibilités en vue d'exclure du marché des entreprises dormantes et potentiellement frauduleuses

En 2019, environ 46 % (4.920) des entreprises déclarées en faillite étaient établies en Région flamande, soit une augmentation de 11% par rapport à l'année précédente. En Wallonie et en

Région Bruxelles-Capitale⁸, il y avait respectivement 2.700 (25 %) et 2.978 (28 %) faillites. Il s'agit d'une augmentation de 11 % en Wallonie et une baisse de 2 % dans la Région Bruxelles-Capitale. La branche d'activité commerce (section G de la NACE) compte le plus grand nombre de faillites : 2.470⁹. Depuis 2018, une forte augmentation a été enregistrée dans les sous-secteurs des professions libérales (section M de la NACE) et des autres services, (section S de la NACE, en ce qui concerne les ASBL), deux secteurs comprenant des catégories d'entreprises qui tombaient avant 2018 hors du champ d'application ratione personae de cette législation.

Ces faillites ont entraîné la perte de 20.379 emplois, soit une augmentation de 18 % (3.180 emplois) par rapport à 2018. Cette augmentation est imputable à deux faillites de grandes entreprises dans les secteurs « transports et

autres services » et « industrie et énergie ». En moyenne, une faillite a entraîné la perte de 1,9 emplois, un chiffre relativement faible par rapport au reste de la décennie, en dépit de ces faillites.

En 2020, 7.203 entreprises ont fait faillite, soit une diminution de 32 % (3.395) par rapport à 2019. 7.197 d'entre elles (99,9 %) étaient des PME. Un peu plus de la moitié des faillites concernaient des entreprises implantées en Région flamande (3.744 – 51,9%). En Région wallonne et de Bruxelles-Capitale, le nombre de faillites était de respectivement de 1.957 (27%) et de 1.502 (20.8%). En comparaison, au 31 décembre 2019, parmi les PME domiciliées en Belgique, 62.4% sont situées en Flandre, 26.4% en Wallonie et 11.2% à Bruxelles-Capitale. 60 % des faillites concernent 3 secteurs : le commerce (NACE BEL G ; 1.633 faillites), l'horeca (NACE BEL I ; 1.370 faillites) et la construction (NACE BEL F ; 1.322 faillites).¹⁰

Le nombre de faillites, et par conséquent, le nombre d'emplois perdus, est particulièrement faible en 2020. L'explication provient des mesures prises par les autorités au niveau fédéral, régional et local dans le cadre de la gestion des conséquences de la crise de la COVID-19 sur les entreprises¹¹. L'effet sur le nombre de faillites

du premier moratoire sur les faillites (du 24 avril 2020 au 17 juin 2020), combiné au fonctionnement à capacité réduite des tribunaux et des greffes de l'entreprise, est clairement apparent: 298 faillites en avril et 270 en mai. Les faillites sont ensuite reparties à la hausse en juin, pour ensuite à nouveau diminuer en juillet et en août en raison de la période de vacances judiciaires qui se caractérise par un nombre réduit d'audiences. Le deuxième moratoire sur les faillites (du 24 décembre 2020 au 31 janvier 2021) a impacté les chiffres des faillites dans une bien moindre mesure. Le nombre élevé de faillites en 2019, en raison de la loi sur l'insolvabilité et de la loi sur les sociétés fantômes, a pour effet que la diminution enregistrée entre 2019 et 2020 est marquante.

Le gouvernement fédéral a mis en œuvre une réforme afin d'assouplir l'accès à la procédure de réorganisation judiciaire pour compenser la fin de ce deuxième moratoire. Le contenu de la réforme est exposé plus en détail ci-dessous.

Logiquement, moins d'emplois ont été perdus en 2020 : 17.882, soit 2.497 de moins qu'en 2019 (-12,3 %). Les faillites de PME ont représenté 14.085 emplois perdus, soit 78,8 % du nombre total des pertes d'emplois en 2020. En moyenne,

2,5 emplois ont été perdus par faillite en 2020, le chiffre le plus élevé depuis 2010. Ainsi, il y a eu beaucoup moins de faillites, mais les entreprises qui ont été déclarées en faillite étaient en moyenne légèrement plus grandes que les années précédentes. Les entreprises ayant fait faillite étaient en moyenne plus grandes en Région flamande, avec 3,0 emplois perdus par faillite, qu'en Région wallonne (2,0 emplois perdus par faillite) et en Région de Bruxelles-Capitale (1,8 emplois perdus par faillite).

En 2021, les faillites sont toujours inférieures par rapport à 2019 voire même à 2020, mais elles se montrent assez stables. Au cours des dix premiers mois de 2021, 5.151 entreprises ont fait faillite, entraînant la perte de 10.637 emplois. En comparaison, il y a eu 8.828 faillites (15.130 emplois perdus) en 2019 et 6.119 faillites (13.533 emplois perdus) en 2020 au cours des dix premiers mois de l'année. La construction (NACE BEL F ; 1.131), le commerce (NACE BEL G ; 1.105) et l'horeca (NACE BEL I ; 780) ont été à l'origine de plus de la moitié des faillites en 2021. Les chiffres sur le nombre de faillites et de pertes d'emplois ci-dessous sont arrêtés en octobre 2021.

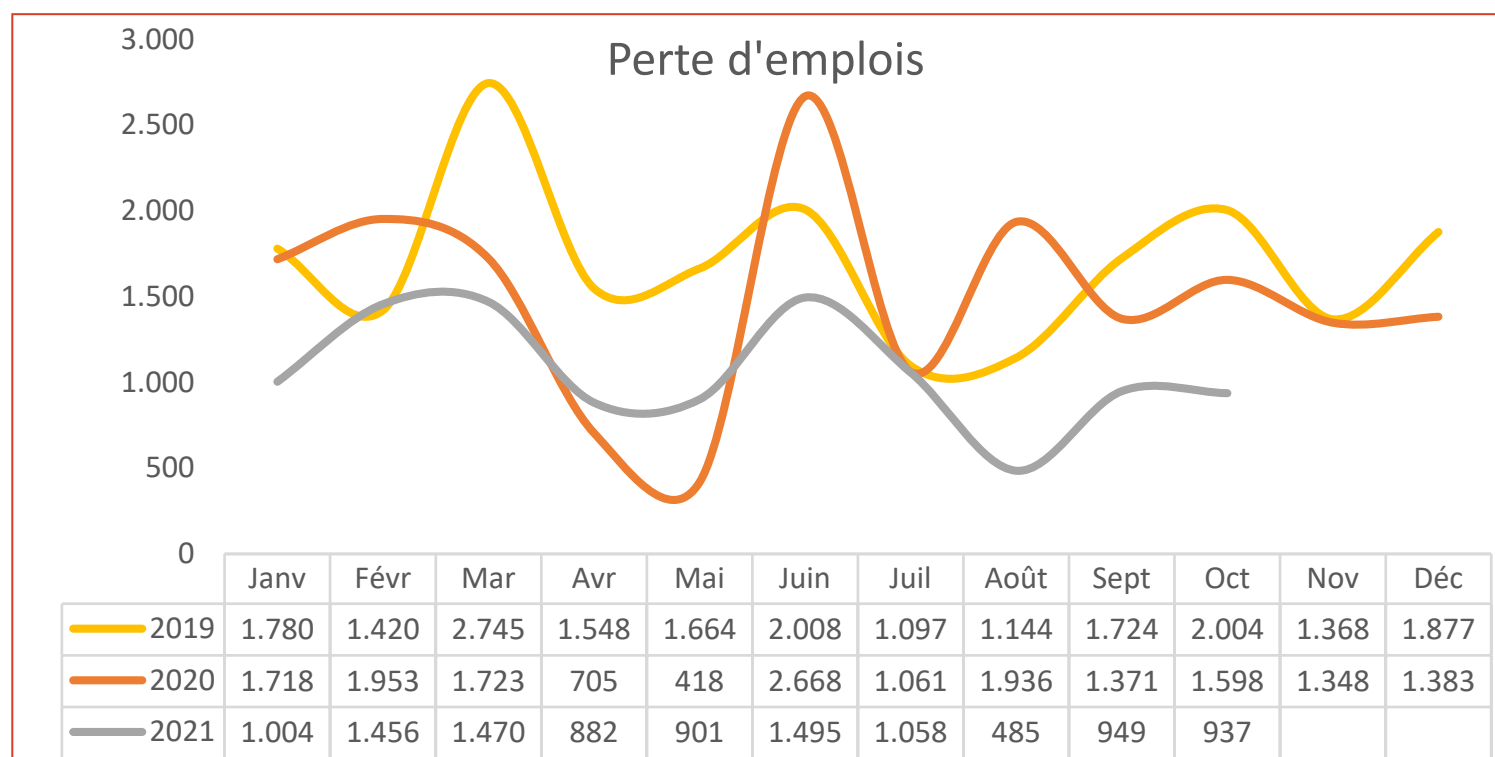
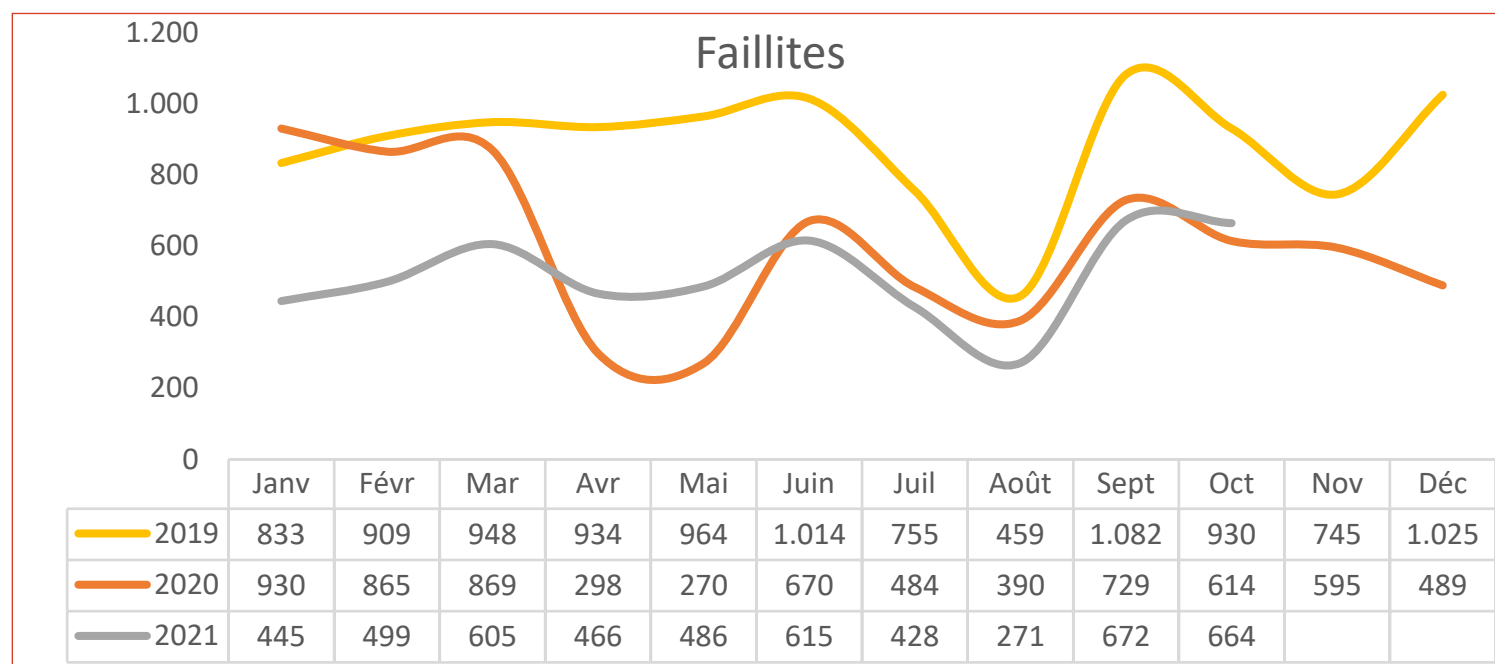

LES TRAVAUX INTERNATIONAUX

LA COMMISSION DES NATIONS UNIES POUR LE DROIT COMMERCIAL INTERNATIONAL

Rappelons brièvement quelle est la mission de la Commission des Nations Unies pour le droit commercial international (CNUDCI).

Vu l'interdépendance économique croissante qui caractérise l'économie contemporaine, il est largement admis qu'il importe d'instaurer et de maintenir un cadre juridique international robuste pour faciliter les échanges et les investissements transfrontières. La CNUDCI joue un rôle clef dans la poursuite de cet objectif qui consiste à encourager l'harmonisation et la modernisation progressives du droit commercial international. Pour y parvenir, elle établit des instruments législatifs et non législatifs, dont elle promeut l'adoption et l'utilisation, dans plusieurs domaines essentiels de ce qu'on appelle encore, sur la scène internationale, le droit commercial.

Source : Statbel

La CNUDCI élabore ses textes suivant un processus international dans lequel interviennent divers participants. Sa composition est représentative de différentes traditions juridiques et de différents niveaux de développement économique. De plus, ses procédures et méthodes de travail facilitent une large acceptation de ses textes, parce qu'ils offrent des solutions adaptées à de nombreux pays, indépendamment de leur niveau de développement économique.

Pour s'acquitter de son mandat et faciliter l'échange d'idées et d'informations, la CNUDCI entretient des liens étroits avec les organisations internationales et régionales, de nature gouvernementale ou non gouvernementale, qui jouent un rôle actif dans ses travaux ou, plus largement, dans les domaines du commerce international et du droit commercial.

LE PROJET DE TEXTE SUR UN RÉGIME D'INSOLVABILITÉ SIMPLIFIÉ

C'est dans le cadre de ce mandat que la CNUDCI développe, en s'appuyant sur la collaboration de deux groupes de travail, à savoir le GT I consacré aux micro, petites et moyennes entreprises, et le GT V, consacré à l'insolvabilité des entreprises, un projet de régime d'insolvabilité simplifié¹².

Ce régime assez complet recommande aux États de prévoir un système d'insolvabilité simplifié et, à cette fin, de se doter d'un cadre normatif reposant sur les principaux objectifs suivants :

- Mettre en place des procédures d'insolvabilité rapides, simples, souples et peu coûteuses, dénommées « procédures d'insolvabilité simplifiées » ;
- Faire en sorte que les procédures d'insolvabilité simplifiées soient disponibles et aisément accessibles aux PME ;
- Favoriser le nouveau départ des PME débitrices en permettant la liquidation rapide des PME non viables et le redressement des PME viables grâce à des procédures d'insolvabilité simplifiées ;
- Assurer la protection des personnes affectées par des procédures d'insolvabilité simplifiées tout au long de la procédure d'insolvabilité simplifiée ;
- Prévoir des mesures efficaces pour faciliter la participation des créanciers et remédier à leur désengagement en ce qui concerne les procédures d'insolvabilité simplifiées ;
- Mettre en œuvre un régime de sanctions efficace pour prévenir l'utilisation abusive ou induite du régime d'insolvabilité simplifié et prévoir des sanctions appropriées en cas de comportements fautifs ;
- Répondre aux préoccupations concernant la stigmatisation due à l'insolvabilité.

LES TRAVAUX EUROPÉENS : LA DIRECTIVE (UE) 2019/1023 SUR LA RESTRUCTURATION ET L'INSOLVABILITÉ

LES OBJECTIFS DE LA DIRECTIVE « RESTRUCTURATION ET INSOLVABILITÉ »

Si l'on fait abstraction des travaux de la CNUDCI, cette matière était, sur le territoire européen, essentiellement régie par des textes de droit national. L'Union européenne a rattrapé cette lacune en adoptant une importante directive qui traduit, en grande partie, l'évolution historique dont la description a été esquissée en introduction.

Cette directive (UE) 2019/1023 relative aux cadres de restructuration préventive, à la remise de dettes et aux déchéances, et aux mesures à prendre pour augmenter l'efficacité des procédures en matière de restructuration, d'insolvabilité et de remise de dettes, a pour objet de conduire les États membres¹³ :

- à contraindre les dirigeants d'entreprises menacés de discontinuité de veiller aux intérêts des créanciers, des détenteurs de capital et des autres parties prenantes, et à prendre les mesures appropriées pour éviter l'insolvabilité ;
- à assurer aux débiteurs un ou plusieurs outils d'alerte précoce, clairs et transparents, permettant de détecter les circonstances qui pourraient donner lieu à une probable insolvabilité et de leur signaler la nécessité d'agir sans tarder ;
- à établir pour les débiteurs en difficulté mais non encore insolvable au moins un cadre de restructuration préventive correspondant aux prescriptions minimales fixées ;
- à instituer une procédure de remise des dettes des entrepreneurs insolvable, levant aussi leurs déchéances ;
- à prendre des mesures tendant à accroître l'efficacité des procédures en matière de restructuration, d'insolvabilité et de remise de dettes, concernant plus particulièrement le traitement efficace des procédures, la formation des magistrats, la désignation, la formation et la rémunération

des praticiens et le recours aux moyens de communication électronique ;

- à recueillir et à agréger chaque année au niveau national des données statistiques relatives aux procédures de restructuration, d'insolvabilité et de remise de dettes, de manière à évaluer la législation européenne et à l'adapter au besoin.

Cette directive poursuit plusieurs objectifs¹⁴ :

- contribuer au bon fonctionnement du marché intérieur en levant les obstacles à la libre circulation des capitaux et à la liberté d'établissement, dus aux différences entre les législations et procédures nationales en matière de restructuration préventive, d'insolvabilité, de remise de dettes et de déchéances ;

- « prévenir l'accumulation de prêts non productifs » ;
- réduire les « coûts supplémentaires pour les investisseurs » tenant aux différences entre les législations nationales en la matière, « lorsqu'ils évaluent le risque associé aux débiteurs connaissant des difficultés financières dans un ou plusieurs États membres ou les risques liés à l'investissement dans des entreprises viables en difficultés financières, ainsi que les coûts supplémentaires liés à la restructuration d'entreprises qui ont des établissements, des créanciers ou des actifs dans d'autres États membres », plus particulièrement pour ce qui concerne les groupes internationaux d'entreprises ;
- contribuer par l'harmonisation des régimes à combattre « une inégalité des conditions d'accès au crédit et des taux de recouvrement dans les États membres », ceci étant indispensable « pour le bon fonctionnement du marché intérieur en général et de l'union des marchés des capitaux en particulier, ainsi que pour la résilience des économies européennes, notamment pour le maintien et la création d'emplois » ;
- de réduire les coûts et délais de remise de dettes et des déchéances.

LE CŒUR DE LA DIRECTIVE

« RESTRUCTURATION ET INSOLVABILITÉ »

Le principe central est l'anticipation conduisant à une négociation rapide. Les cadres de restructuration préventive conçus par cette directive visent à pousser les débiteurs à anticiper les difficultés et stimuler une négociation précoce avec les créanciers. Ils le sont pour être utilisés en amont des situations dans lesquelles les entreprises en difficulté recourent en pratique à la procédure belge de réorganisation judiciaire (la PRJ). Les conditions d'accès à ces cadres doivent permettre d'agir avant que les entreprises se trouvent en défaut. Le débiteur qui y recourt est supposé pouvoir encore payer ses dettes à leur échéance (convenue ou reportée par un moratoire, ou réduite par un abattement).

Il ne doit pas se trouver en situation grave de défaut à l'égard des travailleurs ou des administrations fiscales ou sociales. La suspension de l'obligation du débiteur de demander l'ouverture d'une procédure d'insolvabilité peut être subordonnée au paiement de ses dettes exigibles. La protection prévue pour les financements nouveaux et intermédiaires peut être refusée lorsqu'ils ont été octroyés alors que le débiteur

se trouvait dans l'incapacité de payer ses dettes à l'échéance.

Ils supposent un accord avec les créanciers en vue de s'entendre sur un plan de restructuration, ou à tout le moins avec certains d'entre eux, pour assurer les majorités nécessaires pour imposer son adoption ou obtenir sa validation.

Le débiteur auquel sont destinés les cadres proposés par la directive est celui dont l'entreprise est saine mais qui se trouve en difficulté du fait d'un endettement excessif envers ses donneurs de crédit. Ces cadres doivent faciliter les accords en permettant des solutions discrètes, de manière à parer les atteintes au crédit de l'entreprise découlant de la publicité des procédures.

Le préambule de la directive souligne que « toute opération de restructuration, en particulier celle de grande ampleur qui a des effets importants, devrait reposer sur un dialogue avec les parties prenantes ». « Ce dialogue devrait porter sur le choix des mesures envisagées au regard des objectifs de l'opération de restructuration, et des autres options, et il devrait y avoir une participation appropriée des représentants des employés conformément au droit de l'Union et au droit national ».

Les restructurations devraient donc être prioritairement le fruit d'accords avec les créanciers, incités à s'entendre plutôt que de courir le risque d'un scrutin qui leur serait défavorable, à l'instar du régime américain du chapitre 11 du Bankruptcy Code.

Le cadre proposé par la Directive ne prévoit pas une procédure globale, dont toutes les étapes devraient être parcourues, à l'instar de la procédure de réorganisation judiciaire, mais se décline en plusieurs mécanismes tendant au même but.

La cristallisation du passif, la distinction entre dettes sursitaires et non sursitaires, la limitation des mesures à l'égard de créanciers qualifiés comme sursitaires extraordinaires, la procédure de vérification ou de contestation de créances sont des notions auxquelles cette Directive est étrangère.

Le système est en quelque sorte à la carte sur le plan procédural : les facilités qu'instaure la Directive sont optionnelles. Le débiteur qui entend restructurer sa structure financière et recherche l'accord des créanciers qui s'en trouveraient affectés peut ou non demander la désignation d'un praticien dans le domaine

© Halfpoint - Adobe Stock

de la restructuration pour l'aider dans sa démarche. Il peut demander à bénéficier d'une suspension des poursuites individuelles à l'égard de créanciers récalcitrants ou à bénéficier d'une suspension générale, s'il l'estime nécessaire, mais il n'y est pas obligé. Il peut contraindre les créanciers dissidents à voter sur son plan de restructuration et le faire valider pour leur imposer les mesures qu'il prévoit, mais il peut éviter ce vote et cette validation par des accords ou en désintéressant à tout moment ces créanciers dissidents.

La notion d'égalité des créanciers cède ici le pas au principe de la liberté contractuelle.

Le préambule souligne que « dans le même temps, les entreprises non viables, n'ayant aucune perspective de survie, devraient être liquidées le plus rapidement possible. Lorsqu'un débiteur en difficulté financière n'est pas économiquement viable ou lorsque sa viabilité économique ne peut être aisément rétablie, les efforts de restructuration sont susceptibles d'entraîner une accélération et une accumulation des pertes préjudiciables pour les créanciers, les travailleurs et d'autres parties prenantes ainsi que pour l'économie dans son ensemble »

LES TRAVAUX BELGES RÉCENTS

LE MORATOIRE « FAILLITE » INSTITUÉ PAR L'ARRÊTÉ ROYAL DE POUVOIRS SPÉCIAUX N° 15 DU 24 AVRIL 2020

La réduction d'activités consécutive au confinement, voire leur arrêt total, a aussitôt mis beaucoup d'entreprises en difficulté, en Belgique comme à l'étranger.

Partout furent prises des mesures ponctuelles pour y parer, indépendamment du chômage économique, du droit passerelle, d'indemnités compensatoires de pertes de revenus ou de tout plan de relance.

Ainsi, un sursis temporaire fut institué par l'arrêté royal de pouvoirs spéciaux n° 15 du 24 avril 2020 en faveur de toutes les entreprises relevant du champ d'application du Livre XX du Code de droit économique dont la continuité se trouvait menacée par la pandémie de Covid-19 et ses suites, et qui n'étaient pas en état de cessation de paiement à la date du 18 mars 2020. En vertu de cet arrêté, les saisies sur les biens mobiliers des entreprises et les actions en déclaration de faillite ou en dissolution judiciaire se trouvèrent notamment suspendues au plus fort de la crise, sauf dans certaines conditions.

Ce « gel » des faillites a été reconduit sous la Vivaldi entre le 24 décembre 2020 et le 31 janvier 2021.

Il convenait de trouver une alternative au moratoire, une fois celui-ci arrivé à échéance.

C'est ce que la réforme de la procédure de réorganisation judiciaire (PRJ) a permis d'atteindre : une réforme urgente du droit de l'insolvabilité afin de rendre les PRJ plus efficaces et surtout adaptées à la situation économique du moment.

Pour ce faire, une série d'amendements ont été déposés par le Gouvernement à une proposition de loi du 10 juin 2020, modifiant le livre XX du Code de droit économique (55K1337001), afin d'adapter les dispositions relatives aux procédures de réorganisation judiciaire aux besoins de la crise économique provoquée par la pandémie COVID-19.

Un meilleur fonctionnement des PRJ permet de sauver de nombreuses entreprises de la faillite grâce à des mesures de sursis, des accords avec des créanciers, accordés sous le contrôle du tribunal de l'entreprise.

Ce projet est entretemps devenu la loi du 21 mars 2021, abordée ci-après.

LA « PRJ » - PROCÉDURE DE RÉORGANISATION JUDICIAIRE – DE CRISE

La réforme consiste¹⁵ :

- **Premièrement, à alléger les conditions pour introduire une PRJ afin de la rendre accessible aux PME**

L'expérience montre qu'un formalisme excessif exclut les indépendants et les PME de la PRJ. En effet, sous peine d'irrecevabilité, une entreprise qui veut entamer une PRJ doit fournir un nombre considérable de documents et rapports, ce qui est en pratique souvent insurmontable pour une PME. L'idée est dès lors de permettre au tribunal de l'entreprise d'ouvrir une procédure de réorganisation judiciaire en statuant en considération des seuls éléments qui lui ont été soumis. Le demandeur pourra compléter son dossier au fur et mesure du déroulement de la procédure. En effet, exiger d'un indépendant ou d'une PME des documents financiers complexes à établir immédiatement et un plan de sauvetage ou une liste exhaustive de l'intégralité de ses créanciers, est dans la majorité des cas trop lourd à remplir avant qu'il ne soit trop tard. La réforme supprime donc la règle en vertu de laquelle les imperfections dans le dépôt des pièces rendait la demande irrece-

vable. De même, la preuve de la viabilité de l'entreprise n'est plus requise.

- **Deuxièmement, en la mise en place d'une procédure par laquelle une entreprise peut demander au juge la désignation d'un mandataire de justice qui va négocier un accord collectif avec les créanciers qui permet à la société de préparer un règlement, sans la publicité associée au début d'une réorganisation judiciaire.**

Cette réforme vise à laisser le débiteur préparer un accord amiable ou un plan de réorganisation extrajudiciaire et à obtenir l'accord de ses créanciers, sans suspension des voies d'exécution, avec l'aide d'un mandataire de justice afin de parvenir à une procédure simplifiée de réorganisation judiciaire, que ce soit par accord amiable ou par accord collectif, qui conduit à court terme à l'homologation du plan de redressement.

Bien que la continuité de nombreuses entreprises se trouve menacée à la suite de la crise de la COVID-19, il n'est recouru à la procédure en réorganisation judiciaire que de manière limitée.

Les seuils d'accès élevés de la procédure et l'atteinte à la réputation résultant de

l'ouverture de la procédure en sont les causes principales, selon les experts.

En effet, l'ouverture de la procédure, par sa publication au Moniteur belge, a pour effet que les problèmes financiers et/ou économiques de l'entreprise sont connus de tous et que le sursis provisoire est requis pour négocier une solution à ces problèmes. Inspiré de la procédure 'prepackaged bankruptcy' dans la procédure américaine, un amendement entend remédier à cette situation en prévoyant un cadre légal pour négocier un plan de réorganisation sans qu'y soit associée une publicité négative. Il permet également de réduire au minimum la période de sursis et de faire concorder la publication des problèmes financiers et/ou économiques de l'entreprise immédiatement avec une proposition de résolution de ces problèmes sous la forme d'un plan de réorganisation préalablement négocié

pouvant, selon toute vraisemblance, être homologué à court terme par le tribunal. Cela limiterait l'insécurité chez les partenaires commerciaux actuels et potentiels de l'entreprise en difficulté, ce qui aura un effet positif sur la création de nouvelles relations contractuelles et la poursuite des relations contractuelles existantes. De ce fait, les entreprises en difficulté devraient également être plus rapidement prêtes à chercher une solution à leurs difficultés financières et/ou économiques. Le délai abrégé en ce qui concerne le sursis aura également une influence positive sur la charge de travail des tribunaux de l'entreprise.

La procédure de l'accord préparatoire requiert la désignation d'un mandataire de justice afin d'exclure tout risque de manipulation des créanciers durant la phase extrajudiciaire, tant vis-à-vis des informations qui leur sont données que de la manière d'obtenir leur voix.

Le mandataire de justice ne fera pas que de la médiation et exercera également une fonction de contrôle judiciaire.

Le mandataire de justice peut être un praticien de l'insolvabilité mais les nécessités de la cause peuvent exiger la désignation d'une personne possédant des

connaissances particulières concernant l'entreprise et le secteur dans lequel elle opère. Dans la requête, le débiteur peut proposer le nom d'un mandataire de justice, mais le président du tribunal veille à ce que le mandataire de justice soit suffisamment indépendant pour accomplir la tâche qui lui est confiée.

Le mandataire de justice a pour mission d'assister le débiteur dans les négociations avec les créanciers et doit veiller en particulier à ce que les créanciers consultés soient informés correctement de la situation financière et économique de l'entreprise en difficulté.

Le mandataire de justice ne doit pas associer directement tous les créanciers aux négociations. En fonction de la situation, et en particulier du nombre de créanciers et de leur qualité, il peut décider d'entamer les négociations avec un nombre limité de créanciers afin d'obtenir un accord-cadre, qui sera ensuite soumis aux autres créanciers.

Afin de permettre une procédure accélérée en vue d'obtenir un accord collectif, un juge délégué sera déjà désigné dans la phase préparatoire. Le juge délégué dans la procédure de l'accord préparatoire est de préférence le même

que durant la procédure d'obtention d'un accord collectif. Le juge délégué contrôle les activités du mandataire de justice et la correspondance du plan de réorganisation préalablement négocié aux exigences légales pour l'obtention d'un accord collectif, et conseille le président du tribunal à cet égard.

- **Troisièmement, une exonération fiscale est prévue pour les accords amiables conclus par l'intermédiaire d'un médiateur d'entreprise et approuvés par le tribunal de l'entreprise.**

Sont exonérées les réductions de valeur et provisions sur créances sur les cocontractants pour lesquels un plan de réorganisation a été homologué ou un accord amiable a été constaté et ce, durant les périodes imposables jusqu'à l'exécution intégrale du plan ou de l'accord amiable ou jusqu'à la clôture de la procédure.

Un article vise à éliminer une discrimination entre les types d'accords. Dans une période de crédit tendue, il est impératif que les accords aient un effet équivalent. La manière dont ces accords sont conclus n'a aucune importance sur le plan économique. Cette différence de traitement était un frein à la conclusion d'accords amiables.

LES PERSPECTIVES ET ENJEUX DE LA RÉFORME DU LIVRE XX DU CODE DE DROIT ÉCONOMIQUE

La directive (UE) 2019/1023 relative aux cadres de restructuration préventive, à la remise de dettes et aux déchéances, et aux mesures à prendre pour augmenter l'efficacité des procédures en matière de restructuration, d'insolvabilité et de remise de dettes devait être transposée par les États membres au plus tard le 17 juillet 2021, étant toutefois entendu que ceux qui rencontrent des difficultés particulières dans la mise en œuvre de la directive peuvent bénéficier d'une prolongation de ce délai d'un an au maximum (article 34), ce qui est le cas de la Belgique qui a obtenu cette prolongation de délai d'un an.

La principale nouveauté de cette directive au regard du droit belge tient dans l'introduction de la notion de « classes » de créanciers partageant une « communauté d'intérêt suffisante ». Un vote majoritaire sur le plan de restructuration devrait intervenir au sein de chaque

classe de créanciers mais, et ceci est une autre innovation importante, il pourrait y avoir dans certains cas une « application forcée interclasse » (ou « cross-class cram down » dans la terminologie anglaise).

Il reviendrait dans ce cas au Tribunal de l'entreprise d'imposer le plan aux « classes dissidentes », pour autant que certains conditions soient remplies.

On citera, par exemple, le critère du meilleur intérêt des créanciers, c'est-à-dire qu'aucun créancier dissident ne se trouve dans une situation moins favo-

rable en raison du plan que la situation qui serait la sienne en cas de faillite ou de liquidation.

La règle de priorité devra aussi être respectée qui, au choix des États membres, sera absolue (une classe dissidente de créanciers doit être intégralement désintéressée avant qu'une classe de rang inférieure ne bénéficie de répartitions ou conserve un intéressement) ou relative (une classe dissidente de créanciers affectés doit être traitée au moins aussi bien qu'une autre classe de même rang, et mieux qu'une classe de rang inférieur).

Il peut être dérogé à ce système complexe pour les PME, dont les restructurations pourraient, par exemple en Belgique, continuer à s'opérer selon la distinction classique entre créanciers sursitaires ordinaires et extraordinaires.

Enfin, la transposition devra se pencher sur la place de l'actionnaire. Le Livre XX du Code de droit économique ne lui réserve aucune place: s'il n'est pas créancier il n'aura pas voix au chapitre, et s'il détient une créance, il sera traité comme tout autre créancier.

La directive conduira à réinterroger ces choix législatifs et à se pencher sur les implications possibles pour les détenteurs de capital : peut-on par exemple les contraindre à accepter un plan qui préjudicierait à leurs droits ? Leurs créances doivent-elles subir un sort particulier ? Doivent-ils bénéficier d'une priorité particulière s'ils réinvestissent et apportent de l'argent frais lors de la restructuration ? Faut-il mettre en place des procédures pour les empêcher de bloquer une restructuration de manière déraisonnable ?

Dans quelle « classe » devraient-ils être et avec quels droits ?

CONCLUSION : L'EXPERTISE ET LA PLACE INCONTOURNABLE DU SPF ECONOMIE

Les évolutions qui viennent d'être décrites démontrent que le droit de l'insolvabilité a définitivement trouvé sa place parmi les branches qui composent le droit économique. Le législateur ne s'y est pas trompé en l'incorporant dans le Code de droit économique. Il est depuis lors devenu l'un des outils qui a été actionné durant la crise pour réguler certains effets induits par la gestion de la crise sanitaire ayant entraîné l'arrêt de pans entiers de l'activité économique. Les controverses ayant accompagné le moratoire faillite ont en outre mis en lumière les liens qu'entretient cette matière avec, par exemple, le droit de la concurrence et le droit des pratiques de marché, lorsque le levier du droit de la fail-

lite ou des procédures de réorganisation judiciaire induisent des actes faussant la compétition entre acteurs du marché.

Cette tendance avait déjà été soulignée lorsque les enseignements de la théorie de l'entrepreneuriat de la seconde chance avaient conduit le législateur à s'écarter encore un peu plus de la logique punitive.

Cette évolution renforce la nécessité pour le législateur de s'appuyer, dans la préparation de sa politique en la matière, sur l'expertise développée au sein du SPF Economie dans le domaine complémentaire à celle du SPF Justice, historiquement compétent dans le domaine.

NOTES

- 1 I. Verougstraete, « Evolution historique du droit de l'insolvabilité », In Foro, 2007, pp 18-22 [↗](#)
- 2 A.-Ch. Renouard, Traité des faillites et des banqueroutes, Paris, Librairie du Panthéon classique et littéraire, 1842 [↗](#)
- 3 La contrainte par corps est la mesure de privation de liberté d'un débiteur qui n'acquitte pas ses dettes [↗](#)
- 4 A. Zenner, Traité du droit de l'insolvabilité, Anthemis, 2019, pp 3-49 [↗](#)
- 5 Chapitre rédigé avec le concours d'Audreas Deroos, économiste à l'Observatoire des PME [↗](#)
- 6 Loi du 11 mai portant insertion du Livre XX "Insolvabilité des entreprises", dans le Code de droit économique, et portant insertion des définitions propres au livre XX, et des dispositions d'application au Livre XX, dans le Livre I du Code de droit économique [↗](#)
- 7 Loi du 17 mai 2017 modifiant diverses lois en vue de compléter la procédure de dissolution judiciaire des sociétés [↗](#)
- 8 Il faut tenir compte du fait que la Flandre compte 617.685 entreprises (61 %), la Wallonie 260.742 (26 %) et la Région de Bruxelles-Capitale 110.825 (11 %) entreprises [↗](#)
- 9 Les trois plus grands secteurs d'activité en 2019 sont les activités spécialisées, scientifiques et techniques (195.247 ; 19 %), le commerce (180.380 ; 18 %) et la construction (136.911 ; 14 %) [↗](#)
- 10 Ces trois secteurs d'activité représentent 37,1 % du nombre total d'entreprises en Belgique : la construction 13,6 %, la commerce 17,7 % et l'horeca 5,8 %. [↗](#)
- 11 L'effet des mesures pris par les gouvernements fédéraux, régionaux et locaux est également discuté sur le site de Statbel : <https://statbel.fgov.be/fr/themes/entreprises/faillites/faillites-mensuelles>. [↗](#)
- 12 <https://undocs.org/fr/a/cn.9/wg.v/wp.172/Add.1> [↗](#)

- 13 A. Zenner, « La directive du 20 juin 2019 sur la restructuration préventive, la remise de dettes et les déchéances et l'efficacité des procédures en matière de restructuration, d'insolvabilité et de remises de dettes », DAOR, 2001, n° 138, p.25 [↗](#)
- 14 Y. Brulard et Y. Alsteens, Prépack & Présinsolvency à la lueur du Livre XX, de la loi du 21 mars 2021 et de la directive restructuration, Anthemis, 2021 [↗](#)
- 15 C.Alter et Z.Pletinckx, « La loi du 21 mars 2021 modifiant le Livre XX du Code de droit économique et le Code des impôts sur les revenus », J.T, 2021, n°20, P.365 [↗](#)

HET RECENTE VERLOOP VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN VOOR ENERGIE IN PERSPECTIEF: VERGELIJKING OP LANGE TERMIJN

Myrle Claessens

INLEIDING

De afgelopen weken was er veel commotie omtrent de stijgende energieprijzen. In de pers verschenen krantenkoppen als “Gas- en olieprijsen gaan door het dak”¹, “Prijzen voor gas en elektriciteit blijven stijgen”². De stijgende energieprijzen zijn ook de drijvende kracht achter de stijgende inflatiecijfers. Dit artikel poogt de huidige prijsontwikkelingen voor energieproducten te kaderen op langere termijn. Bereiken de energieprijzen effectief uitzonderlijke hoogten? Zijn de inflatiecijfers voor energieproducten in het verleden reeds zo hoog geweest? Op deze vragen wordt een antwoord gezocht. De consumptieprijzen, zoals voor energieproducten, worden door het Prijzenobservatorium van nabij opgevolgd voor het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). Deze taak van prijsopvolging en prijsanalyse wordt door de FOD Economie uitgevoerd voor het INR.

Dit artikel beschrijft eerst het recente verloop van de totale inflatie. De inflatiecijfers op basis van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP), berekend door Statbel, voor het derde kwartaal 2021 worden zowel voor België als de voornaamste buurlanden besproken. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de consumptieprijzen voor energie en de onderliggende categorieën, zijnde aardgas, elektriciteit, huisbrandolie en motorbrandstoffen.

Op basis van de indexcijfers wordt nagegaan of de energieprijzen in België en de buurlanden in de periode 2005-2021 reeds even hoog zijn uitgekomen als de afgelopen maanden. Daarnaast worden ook de recente jaar-op-jaar veranderingspercentages vergeleken met deze in de periode 2005-2021. In het artikel wordt ook aandacht besteed aan het verloop van de sociale tarieven voor gas en elektriciteit in de periode augustus 2010 – december 2021.

RECENTE VERLOOP VAN DE TOTALE INFLATIE

In het derde kwartaal 2021 is de totale inflatie in België, gemeten op basis van de geharmoniseerde consumptieprijsindex, gestegen en bedroeg 3,3 % (2,4 % in het tweede kwartaal 2021). Dit niveau van totale inflatie kwam voor het tweede kwartaal op rij uit boven de gemiddelde jaarlijkse groei (GJG) berekend over de afgelopen vijf jaar (1,6 % in de periode 2015-2020).

Deze stijging van de totale inflatie wordt grotendeels verklaard door een stijging van de prijzen voor energieproducten, terwijl deze in de verschillende kwartalen van 2020 sterk waren gedaald. Zo nam de inflatie voor energie voor het derde kwartaal

op rij toe, gaande van -10,4 % in het vierde kwartaal 2020, 0,4 % in het eerste kwartaal 2021, 18,3 % in het tweede kwartaal 2021 tot 24,6 % in het derde kwartaal 2021. Ook de inflatie voor zowel levensmiddelen en voor niet-energetische industriële goederen steeg in het beschouwde kwartaal van respectievelijk 1,1 %, -3,1 % en 0,4 % in het tweede kwartaal 2021 tot respectievelijk 1,7 %, -2,8 % en 1,0 % in het derde kwartaal 2021. Alleen de inflatie voor diensten bleef stabiel op 1,4 %. De onderliggende inflatie, die geen rekening houdt met de inflatie voor energie en niet-bewerkte levensmiddelen, nam licht toe tot 1,3 % (tegenover 1,1 % in het voorgaande kwartaal) als gevolg van een hogere inflatie voor de niet-energetische industriële goederen en voor de bewerkte en niet-bewerkte levensmiddelen.

De gemiddelde totale inflatie van de voornaamste buurlanden³ (Duitsland, Frankrijk en Nederland) steeg in het derde kwartaal 2021, namelijk tot 2,9 % (tegenover 2,0 % tijdens het voorgaande kwartaal), maar kwam lager uit dan in België (3,3 %). De versnelling van de totale inflatie was meer uitgesproken in Duitsland als gevolg van het einde van de tijdelijke btw-verlaging (ingevoerd van 1 juli tot eind december 2020), waardoor de inflatie in het derde kwartaal 2021 hoger uitkwam dan in België. Het verschil met de totale gemiddelde inflatie voor de buurlanden is toe te schrijven aan de hogere inflatie in België voor energie en in mindere mate voor diensten. Daarnaast blijkt de inflatie voor levensmiddelen en niet-energetische industriële goederen lager uitgevallen te zijn in België.

Tabel 1: Recent verloop van de inflatie op basis van het geharmoniseerde indexcijfer der consumptieprijsen (Jaar-op-jaar veranderingspercentage, tenzij anders vermeld)

	2017	2018	2019	2020	2020K2	2020K3	2020K4	2021K1	2021K2	2021K3	Juli	Augustus	September	Oktober	Bijdrage 2021K3 ¹	GJG 2015-2020	Gewicht Bel- gië 2021 ²
Energie	9,9	8,9	-0,8	-11,0	-16,3	-11,2	-10,4	0,4	18,3	24,6	22,1	24,5	27,3	40,6	2,27	1,0	95,6
Levensmiddelen	1,4	2,7	1,3	2,6	3,2	3,0	2,3	0,8	0,2	0,8	0,6	0,8	0,9	1,3	0,22	2,2	234,4
Niet-energetische industriële goederen	0,8	0,8	1,0	0,7	0,9	0,5	0,6	0,1	0,4	1,0	-4,3	6,5	1,1	1,4	0,27	0,9	276,9
Diensten	1,9	1,6	1,8	1,8	1,6	1,7	1,6	1,3	1,4	1,4	1,0	1,3	2,0	2,2	0,56	1,9	393,1
Totale inflatie	2,2	2,3	1,2	0,4	0,0	0,4	0,3	0,8	2,4	3,3	1,4	4,7	3,8	5,4	3,30	1,6	1000,0

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

¹ Bijdrage tot de totale inflatie (in procentpunt) ² p.m. Gewicht in 2021 (in %).

Tabel 2. Totale inflatie en zijn productgroepen in België en in de voornaamste buurlanden in het derde kwartaal 2021 (Jaarlijks veranderingspercentage, tenzij anders vermeld)

	België	Gemiddelde buurlanden	Duitsland	Frankrijk	Nederland	Gewicht België 2021	Gewicht ge- middelde buurlanden 2021
Energie	24,6	13,1	12,3	13,3	16,9	9,6	9,7
Levensmiddelen	0,8	2,5	3,9	1,5	0,2	23,4	19,6
Niet-energetische indus- triële goederen	1,0	2,5	3,8	0,8	1,8	27,7	27,0
Diensten	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	39,3	43,6
Totale inflatie	3,3	2,9	3,5	2,2	2,4	100,0	100,0

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

RECENTE CONSUMPTIE- PRIJZEN VOOR ENERGIE IN PERSPECTIEF

Zoals in het vorige hoofdstuk werd aangegeven, zijn de stijgende energieprijzen de drijvende kracht achter de stijgende totale inflatie in België in de afgelopen maanden. In dit hoofdstuk zal worden nagegaan of deze prijsstijgingen voor energieproducten al dan niet uitzonderlijk zijn en of de prijsniveaus zich op uitzonderlijke hoogte bevinden.

HET VERLOOP VAN DE CONSUMTIEPRIJZEN ENERGIE

De consumptieprijzen van energieproducten stegen in België in het derde kwartaal 2021 met gemiddeld 24,6 % op jaarbasis (tegenover 18,3 % in het tweede kwartaal 2021). Deze inflatie wordt verklaard door een prijsstijging op jaarbasis voor gas, elektriciteit, vloeibare brandstoffen en motorbrandstoffen, onder andere ten gevolge van de opflakking van de olieprijsen, met directe of indirecte gevolgen voor de prij-

zen van de verschillende energieproducten. De hoge inflatiecijfers zijn voor een groot deel het gevolg van de zeer lage energieprijzen verleden jaar, waarna de prijzen terug gestegen zijn na het aantrekken van de wereldwijde economische groei. Bij het berekenen van inflatiecijfers worden immers de prijzen in een bepaalde periode vergeleken met de prijzen in dezelfde periode een jaar geleden. De recente stijging van de gas- en elektriciteitsprijzen zijn ook het gevolg van vraag- en aanbodschokken en een toegenomen prijs voor CO₂-uitstootrechten.

Tabel 3: Recent verloop van de consumptieprijzen van energieproducten
(Jaar-op-jaar veranderingspercentage, tenzij anders vermeld)

	2017	2018	2019	2020	2020K2	2020K3	2020K4	2021K1	2021K2	2021K3	Juli	Augustus	September	Oktober	Bijdrage 2021K3 ¹	Gewicht België 2021 ²
Energie	9,9	8,9	-0,8	-11,0	-16,3	-11,2	-10,4	0,4	18,3	24,6	22,1	24,5	27,3	40,6	24,65	100,0
Elektriciteit	7,9	2,2	1,6	-6,4	-7,7	-6,2	-4,4	1,9	8,9	16,7	15,3	17,4	17,3	25,8	6,27	37,4
Gas	4,1	9,6	-5,8	-13,9	-16,1	-14,7	-9,0	3,2	17,7	44,5	37,8	48,0	47,6	75,5	7,49	17,9
Vloeibare brandstoffen	18,7	19,4	-1,6	-28,2	-40,7	-30,2	-32,3	-5,5	52,2	45,6	40,5	39,3	58,1	78,4	5,51	12,7
Vaste brandstoffen	-0,5	1,2	2,4	3,0	3,7	2,9	2,2	1,9	1,2	1,8	1,6	1,9	1,9	1,5	0,02	1,2
Brandstoffen voor privévoer- tuigen	10,6	10,7	0,0	-8,5	-16,3	-8,1	-9,4	-1,0	19,3	16,2	15,6	15,9	17,2	26,6	5,16	30,8

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

¹ Bijdrage tot de inflatie van de groep (in procentpunt), ² p.m. Gewicht in 2021 (in %).

Grafiek 1 geeft het prijsverloop van energieproducten weer in index 2005 = 100 en in jaar-op-jaarveranderingspercentages. De gemiddelde energieprijzen over de eerste negen maanden van 2021 kwamen in België licht hoger uit dan in 2019, de periode voor de coronacrisis. Echter in 2012 kwamen de energieprijzen nog iets hoger uit⁴. In oktober 2021 daarentegen noteerden de Belgische energieprijzen het hoogste niveau gedurende de hele beschouwde periode. Ook in de drie

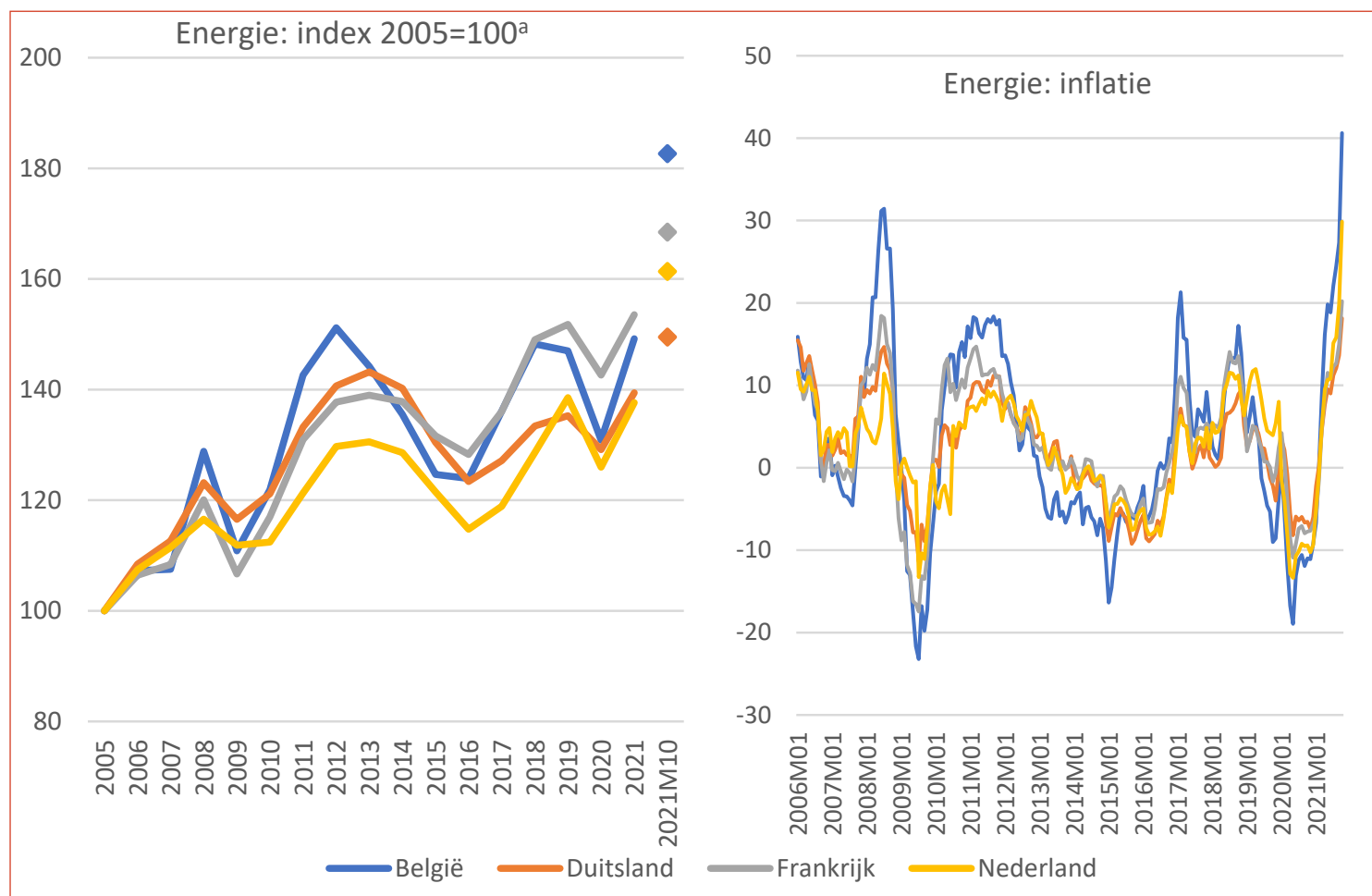
buurlanden lagen de energieprijzen in oktober 2021 op het hoogste niveau ooit. Gemiddeld was de prijsstijging tussen 2005 en de eerste negen maanden van 2021 in België lager dan in Frankrijk, maar hoger dan in Nederland en Duitsland. In oktober 2021 was deze prijsstijging in België evenwel ook merkkelijk hoger dan in Frankrijk.

Gekeken naar de jaar-op-jaar veranderingspercentages kwam de gemiddel-

de energie-inflatie in oktober 2021 uit op 40,6 %, wat het hoogste peil was in de onderzochte periode. Ook in vergelijking met de buurlanden was dit een meer uitgesproken jaar-op-jaarprijswijziging. De gemiddelde energieprijzen blijken in België immers volatieler te zijn dan in de buurlanden (zie verder) In 2020 waren de energieprijzen in België ook sterker gedaald dan in de voornaamste buurlanden.

Grafiek 1: Evolutie van de energieprijzen in België en de buurlanden
(Index 2005=100 en jaar-op-jaar veranderingspercentage)

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

^a De curve geeft de gemiddelde jaarprijzen weer. Het indexcijfer 2021 is berekend op de periode januari 2021-september 2021. Het indexcijfer 2021M10, dat is weergegeven met de ruit, geeft de gemiddelde maandprijzen weer voor oktober 2021.

HET VERLOOP VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN VOOR AARDGAS

De totale gasfactuur kan onderverdeeld worden in 4 componenten, de energiecomponent, de nettarieven, taksen en heffingen en de btw. In 2021 bedroeg het aandeel van de energiecomponent 52,5 %. De nettarieven hadden een aandeel van 27,4 % tegenover 3,0 % voor de taksen en heffingen. Het aandeel van btw bedroeg 17,1 %⁵. De evolutie van de gasfactuur kan dus het gevolg zijn van prijsveranderingen van elk van de onderliggende componenten.

Gas heeft in het derde kwartaal 2021 de belangrijkste bijdrage geleverd tot de inflatie voor energie. In oktober 2021 kwam de inflatie voor aardgas uit op 75,5 %, wat de hoogste jaar-op-jaarprijswijziging was in de onderzochte periode. Reeds sinds februari 2021 worden elke maand hogere jaar-op-jaar veranderingspercen-

tages genoteerd. In augustus en september kwamen de inflatiecijfers uit op respectievelijk 48,0 % en 47,6 %. Echter ook in 2008 werden reeds hoge inflatiecijfers genoteerd (zie grafiek 2).

De aardgas prijzen zijn tussen 2012 en 2016 continu gedaald om vervolgens gedurende 2 jaar opnieuw opwaarts gericht te zijn. In 2019 en 2020 lieten de gasprijzen echter opnieuw lagere waarden optekenen. In de eerste negen maanden van 2021 lagen de gasprijzen in België lichtjes hoger dan gemiddeld in 2019, maar lager dan in een groot deel van de beschouwde periode (zie grafiek 2). In 2020 lagen de gasprijzen in België echter op het laagste niveau sinds 2007. Het prijsniveau van gas in België kende de afgelopen maanden een sterke toename, met een hoogste prijspeil in oktober 2021 als gevolg.

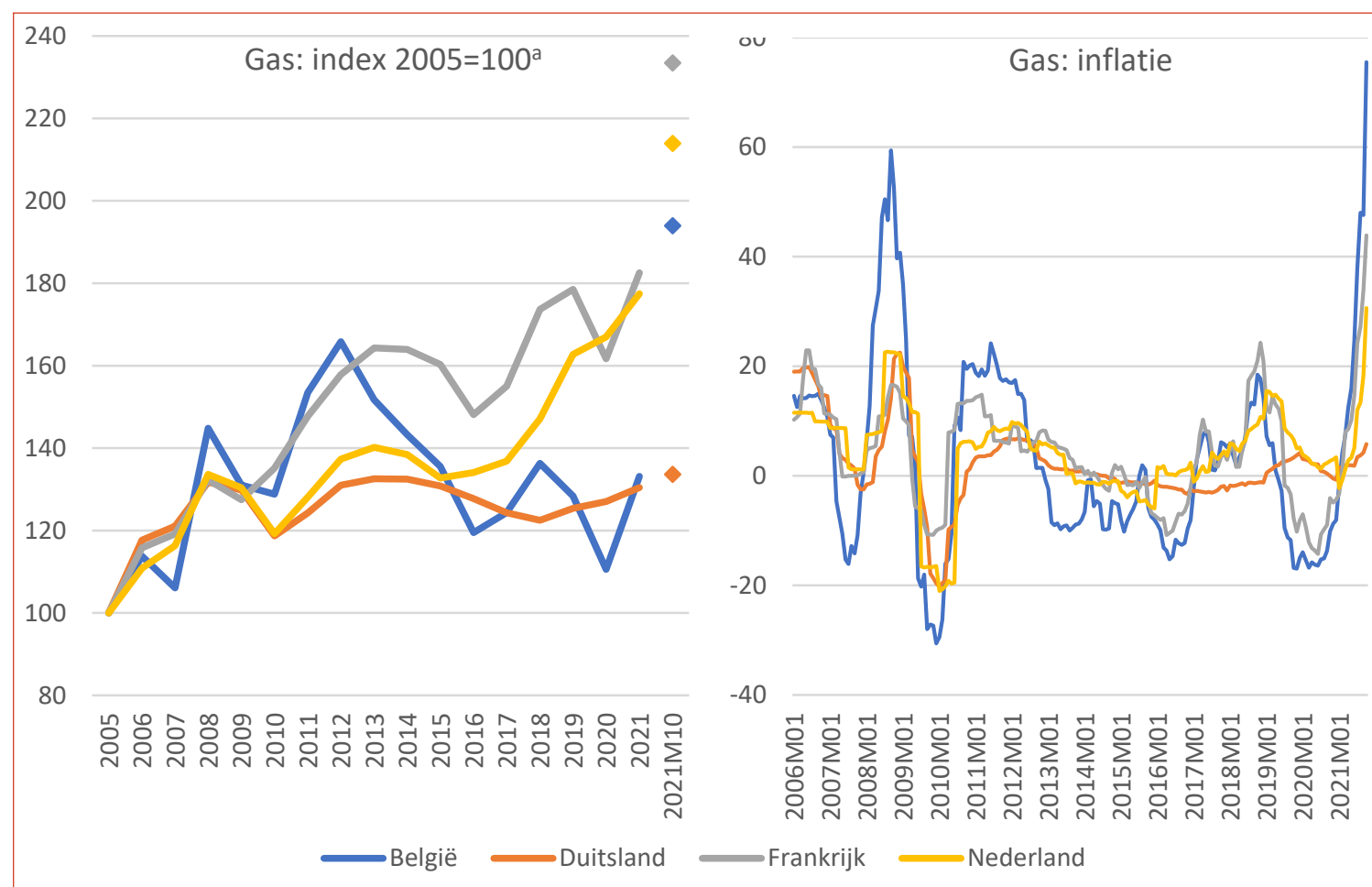
Sinds 2005 zijn de aardgas prijzen in Frankrijk en Nederland⁶ veel sterker gestegen dan in België. Daar waar in België de gasprijzen tussen 2012 en 2020 veelal een dalende tendens kenden, zijn deze in Frankrijk en vooral in Nederland bijna voortdurend toegenomen. Ook in deze landen bereikten de gasprijzen recordhoogten in 2021. In Duitsland kenden de gasprijzen een veel gematigder verloop, waarbij de prijsstijging in oktober 2021 minder uitgesproken was dan in België. In

Duitsland waren er in het verleden perioden dat de gasprijzen hoger lagen dan in oktober 2021.

Grafiek 2 - inflatie toont ook aan dat de gasprijzen in België volatieler zijn, met meer uitgesproken (positieve en nega-

tieve) veranderingspercentages dan in de buurlanden. Door lagere heffingen en taksen is de variabele component, namelijk de energiecomponent van de gasfactuur groter in België. Bovendien zijn de gascontracten in België deels variabel met tussentijdse driemaandelijks prijs-

Grafiek 2: Evolutie van de gasprijzen in België en de buurlanden (Index 2005=100 en jaar-op-jaar veranderingspercentage)

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

^a De curve geeft de gemiddelde jaarprijzen weer. Het indexcijfer 2021 is berekend op de periode januari 2021-september 2021. Het indexcijfer 2021M10 geeft de gemiddelde maandprijs weer voor oktober 2021 en is weergegeven met de ruit.

aanpassingen, terwijl de contracten in de buurlanden voornamelijk vast zijn (en dus niet tussentijds geïndexeerd worden). In Nederland bijvoorbeeld worden de parameters voor variabele contracten maar 2 maal per jaar aangepast.

Op basis van gegevens van de CREG⁷ kan de gasfactuur, uitgedrukt in euro in België vergeleken worden met de gasfactuur in de buurlanden. Een Belgisch gezin betaalde in september 2021 minder voor zijn gasfactuur dan in Frankrijk en Nederland (respectievelijk 11,8 % en 33,8 %), maar meer dan een Duits gezin (12,4 %). Echter volgens de meest recente gegevens van de CREG is de gasfactuur in oktober 2021 in België met 43,0 % toegenomen ten opzichte van de voorgaande maand. Ook in Nederland is deze sterk toegenomen, met 41,3 %. In Frankrijk is de gasfactuur veel minder sterk gestegen (+13,6 %), terwijl deze in Duitsland min of meer constant is gebleven. Dit heeft er voor gezorgd dat in oktober 2021 een Belgisch gezin gemiddeld 59,5 % meer betaalde dan een Duits gezin en 11,1 % meer dan een Frans gezin. Enkel in Nederland was de gasfactuur nog 33 % duurder. Deze stijging is zowel in België als in de buurlanden volledig toe te schrijven aan de stijging van

de energiecomponent en daarbij horend de btw. De netwerkkosten en de heffingen (exclusief btw) liggen in België wel lager dan in de buurlanden⁸.

HET VERLOOP VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN VOOR ELEKTRICITEIT

Net als de gasfactuur kan ook de elektriciteitsfactuur onderverdeeld worden in identieke 4 componenten, de energiecomponent, de nettarieven, taksen en heffingen en tot slot de btw. In de totale elektriciteitsfactuur had de energiecomponent in 2021 een aandeel van 38,5 %, de nettarieven een aandeel van 42,6 %, de taksen en heffingen een aandeel van 2,3 % en had de btw een aandeel van 17,1 %.

Elektriciteit was de tweede belangrijkste drijver achter de stijgende energieprijzen in het derde kwartaal 2021. Met een inflatie van 16,7 % in het derde kwartaal 2021 is deze sterk versneld (8,9 % in het tweede kwartaal 2021). De inflatie voor elektriciteit kende in augustus 2021 het hoogste peil (17,39 %) om in september 2021 zeer licht af te nemen (17,33 %). Echter in oktober is de inflatie voor elektri-

citeit opnieuw toegenomen tot 25,83 %). De elektriciteitsprijzen kenden in België een continue stijging sinds 2014, met uitzondering van 2020 toen de elektriciteitsprijzen zijn gedaald als gevolg van de coronacrisis. In de eerste negen maanden van 2021 zijn de elektriciteitsprijzen opnieuw gestegen en kwamen 1,6 % hoger uit dan in 2019. In oktober 2021 zijn de elektriciteitsprijzen in België zeer sterk toegenomen en werd het hoogste peil in de onderzochte periode bereikt.

Ook in Duitsland en Frankrijk zijn de elektriciteitsprijzen de afgelopen jaren stelselmatig toegenomen, echter gematigder dan in België. In 2020 kenden deze prijzen in Duitsland en Frankrijk geen terugval, in tegenstelling tot in België en Nederland. In oktober 2021 bereikten ook in Frankrijk en Duitsland de elektriciteitsprijzen een historisch hoog peil. In Nederland daar-

entegen zijn de elektriciteitsprijzen tussen 2005 en 2018 relatief stabiel gebleven waarbij prijsdalingen afgewisseld werden met prijsstijgingen. In 2019 kenden deze prijzen het hoogste niveau om vervolgens in 2020 sterk te dalen. In de eerste negen maanden van 2021 lagen de gemiddelde elektriciteitsprijzen in Nederland nog steeds op een zeer laag niveau, terwijl deze in oktober 2021 sterk is toegenomen, tot ongeveer het gemiddelde niveau tussen 2005 en 2018.⁹

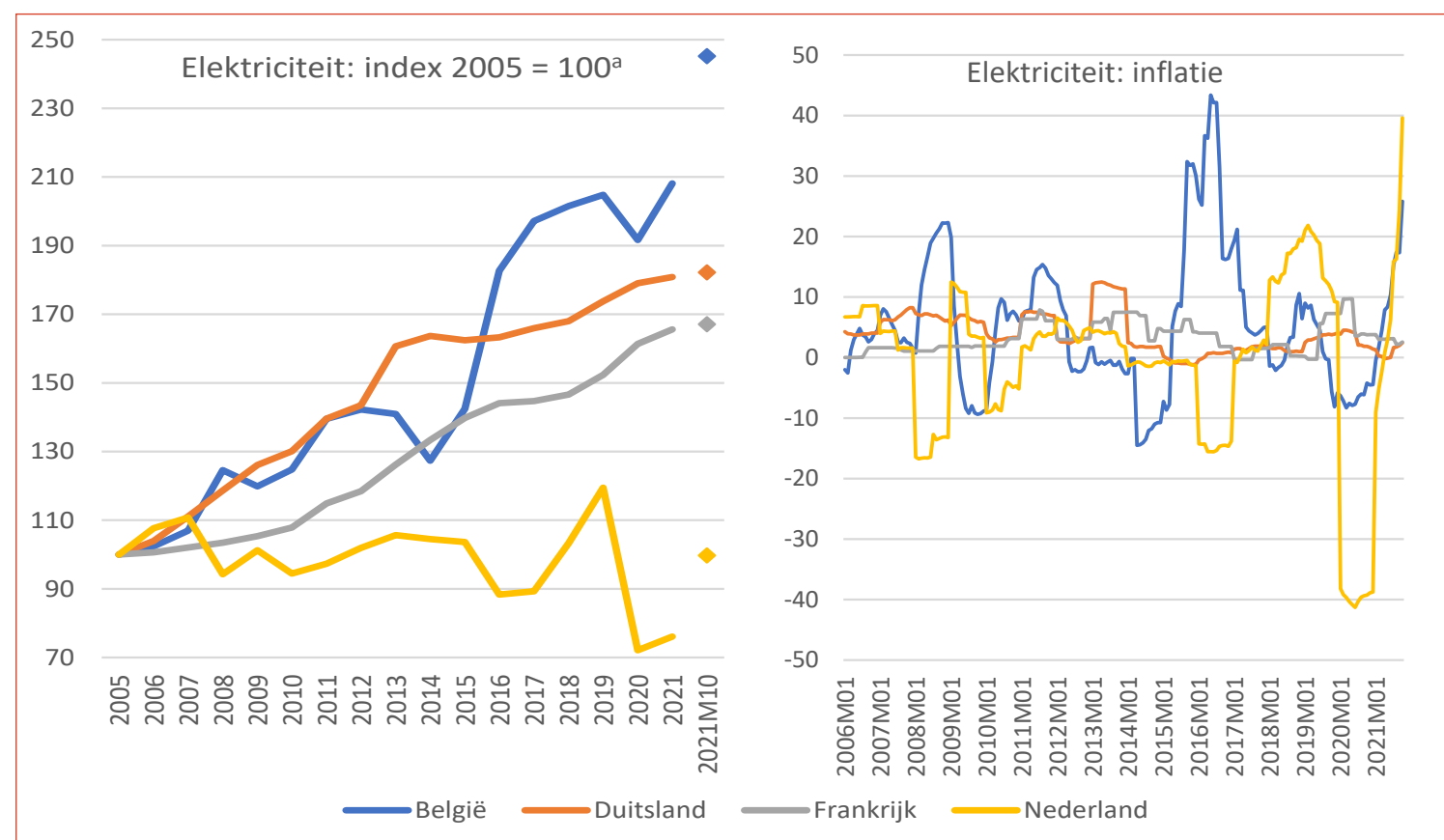
Net als bij de aardgasprijzen zorgt het lagere prijsniveau voor elektriciteit in 2020 ervoor dat het jaar-op-jaar prijsveranderingen in 2021 zeer hoog uitkomen. Echter op lange termijn blijkt dat eind 2008 en vooral tussen eind 2015 en eind 2016 er nog hogere inflatiecijfers werden opgetekend in België. Overheidsbeslissingen hebben een belangrijke invloed gehad op de elektriciteitsprijzen en dus ook op de inflatiecijfers. Zo is tussen april 2014 en augustus 2015 het btw-tarief gedaald van 21 % naar 6 %. In september 2015 werd het btw-tarief opnieuw verhoogd tot 21 %. Tot 31 december 2015 kreeg men in het Vlaams gewest een hoeveelheid gratis elektriciteit per woning en per gecombineerde bewoner cadeau. Op 1 janu-

ari 2018 werd de bijkomende belasting geïntegreerd in de bijdrage Energiefonds in het Vlaams Gewest afgeschaft.

In Frankrijk en Duitsland zijn de inflatiecijfers voor elektriciteit merkelijk stabiel. In Frankrijk wordt dit grotendeels

veroorzaakt door het feit dat 70 % van de huishoudens het gereguleerde tarief van EDF hebben (Tarif Bleu). De prijs van dit tarief wordt meestal maar 1 keer per jaar aangepast. In Duitsland is het stabielere verloop dan weer voornamelijk het gevolg van het grotere aandeel van

Grafiek 3: Evolutie van de elektriciteitsprijzen in België en de buurlanden (Index 2005=100 en jaar-op-jaar veranderingspercentage)

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

^a De curve geeft de gemiddelde jaarlijken prijzen weer. Het indexcijfer 2021 is berekend op de periode januari 2021-september 2021. Het indexcijfer 2021M10 geeft de gemiddelde maandprijs weer voor oktober 2021 en is weergegeven met de ruit.

taksen en heffingen in de totale elektriciteitsprijs. Het volatielere verloop van de elektriciteitsfactuur in België is het gevolg van een groter aandeel aan variabele contracten waarbij de parameters periodiek mogen worden aangepast.

Op basis van gegevens van de CREG¹⁰ kan ook de gemiddelde elektriciteitsfactuur van een Belgisch gezin vergeleken worden met die in de buurlanden. Hieruit blijkt dat een Belgisch gezin in de periode 2013-2021 minder betaalde dan een Duits gezin, maar meer dan in Frankrijk en Nederland. Zo betaalde een Belgisch gezin in september 2021 voor zijn totale elektriciteitsfactuur¹¹ gemiddeld 14,1 % minder dan een Duits gezin en respectievelijk 49,3 % en 38,8 % meer dan in Frankrijk en in Nederland. Volgens de meest recente gegevens van de CREG is de elektriciteitsfactuur in oktober 2021 zowel in België als in Nederland 22,7 % duurder geworden ten opzichte van de voorgaande maand, terwijl deze in Frankrijk en Duitsland amper gewijzigd zijn. Deze stijging is zowel in België als in Nederland volledig toe te schrijven aan de stijging van de energiecomponent en daarbij horend de btw. Door deze stijging van de elektriciteitsfactuur in België betaalde een Belgisch gezin in oktober 2021

meer voor deze factuur dan in de drie buurlanden (5,1 % meer dan in Duitsland, 38,7 % meer dan in Nederland en maar liefst 83,1 % meer dan in Frankrijk).

Deze verschillen in elektriciteitskosten tussen België en de buurlanden zijn grotendeels toe te schrijven aan de netwerkkosten, en vooral aan de uitgesproken hoogte van de diverse heffingen in België.

HET VERLOOP VAN DE SOCIALE TARIEVEN VOOR AARDGAS EN ELEKTRICITEIT

Het sociaal tarief is een maatregel om gezinnen die behoren tot bepaalde categorieën van rechthebbenden te helpen om hun elektriciteits- en/of aardgasrekening te betalen. Het sociaal tarief is een gunstig tarief voor elektriciteit en/of aardgas en is identiek in heel België, ongeacht de energieleverancier of de netbeheerder. Het tarief wordt vier keer per jaar berekend door de federale regulator voor energie, CREG¹².

Om recht te hebben op het sociaal tarief dient men aan bepaalde voorwaarden te voldoen¹³. Van 1 februari 2021 tot eind maart 2022 hebben bijkomend

ook personen die recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming en een contract hebben afgesloten als residentiële afnemer van elektriciteit en aardgas, tijdelijk recht op het sociaal tarief.

Grafiek 4 geeft het verloop weer van de sociale tarieven voor aardgas en elektriciteit. Hieruit blijkt dat de sociale tarieven voor gas sinds 2014 bijna voortdurend zijn afgenomen, met hun laagste niveau in het derde kwartaal 2020. Het afgelopen jaar zijn deze tarieven opnieuw opwaarts gericht. Het prijsniveau voor het laatste kwartaal 2021 ligt echter nog steeds lager dan tijdens de hele periode tussen augustus 2010 en januari 2020.

De sociale tarieven voor elektriciteit vertonen een ander verloop. Tussen augustus 2010 en september 2020 kenden deze

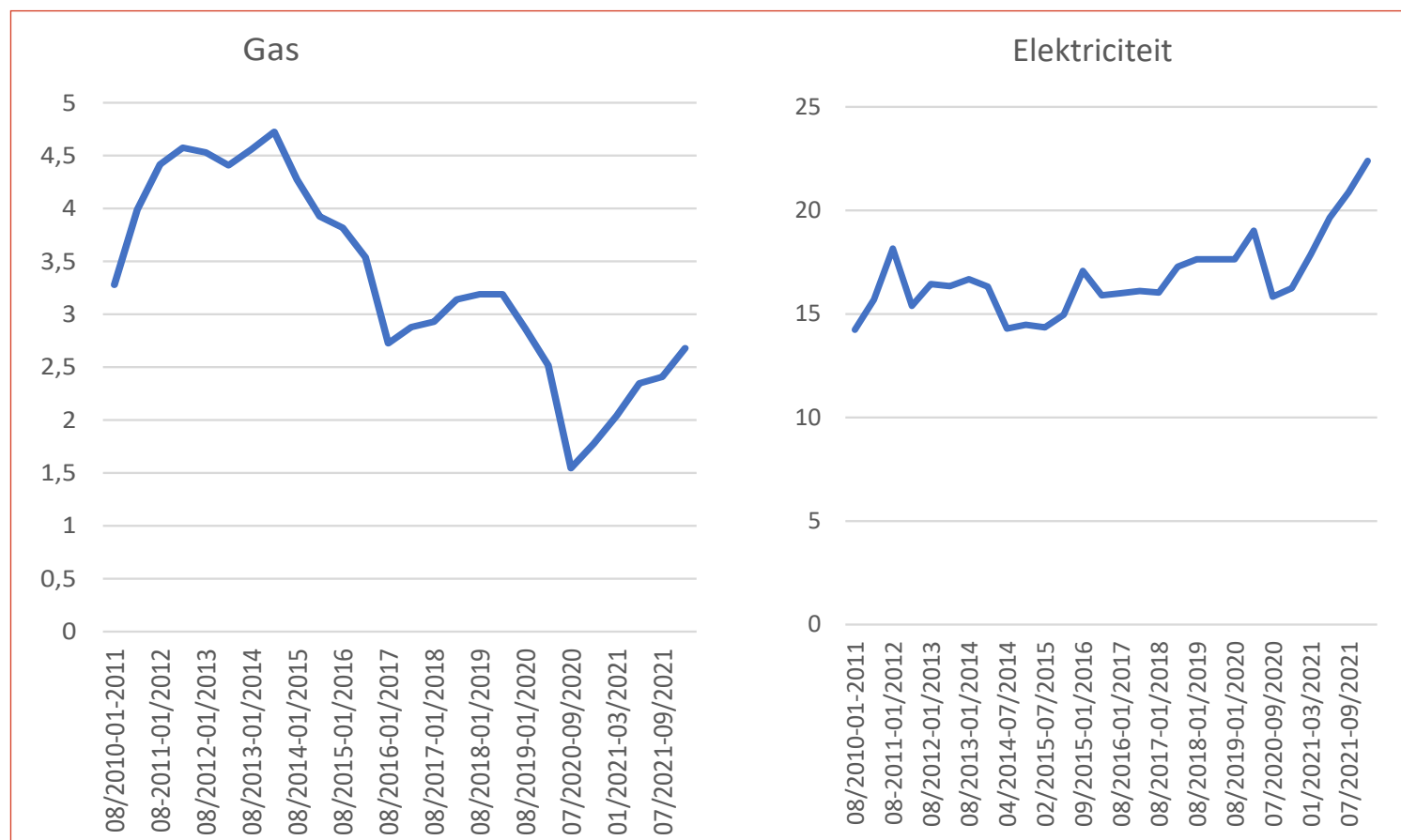

een relatief stabiel verloop met prijsstijgingen die afgewisseld werden met prijsdalingen. Sinds september 2020 zijn zij echter sterk toegenomen en kwamen in het vierde kwartaal 2021 uit op het hoogste niveau van de hele beschouwde periode.

De sociale tarieven voor gas en elektriciteit volgen daarmee min of meer het beeld van de normale tarieven voor gas en elektriciteit.

Grafiek 4: Evolutie sociale tarieven voor gas en elektriciteit (enkelvoudig tarief) (inclusief btw)
(In eurocent per kWh)

Bron: CREG

HET VERLOOP VAN DE CONSUMENTENPRIJZEN VOOR HUISBRANDOLIE

In het derde kwartaal 2021 kwam de inflatie voor huisbrandolie uit op 45,6 %. Voornamelijk in september 2021 kwam de inflatie voor deze brandstoffen zeer hoog uit (58,1 %). In mei 2021 klom

de inflatie nog hoger (68,4 %), maar in oktober 2021 werd dit inflatiecijfer alsnog overtroffen (78,4 %) De eerste negen maanden van 2021 kwamen de gemiddelde prijzen voor huisbrandolie nog steeds uit op een lager niveau dan in 2019. In oktober 2021 echter oversteeg het prijsniveau dit van 2019. Tussen mei 2008 en september 2008 en tussen maart 2011 en september 2014 diende de Belgische consument echter nog meer te betalen voor huisbrandolie.

De consumptieprijzen voor huisbrandolie kenden in de buurlanden een gelijkaardig verloop omdat deze prijzen bijna onmiddellijk reageren op schommelingen van de olieprijsen. De prijsdaling in 2020 was in België evenwel sterker alsook de prijsstijging in 2021, wat geleid heeft tot sterkere jaar-op-jaar veranderingspercentages dan in Duitsland en Frankrijk. Ook in de buurlanden kwamen de gemiddelde consumptieprijzen voor huisbrandolie in de eerste negen maanden van 2021 lager uit dan in 2019, maar in oktober 2021 overstegen ze echter het niveau van 2019. Ook in Duitsland werd in het verleden nog hogere prijsniveaus opgetekend voor huisbrandolie. Echter in Frankrijk werd het hoogste prijsniveau voor huisbrandolie genoteerd voor de beschouwde periode.

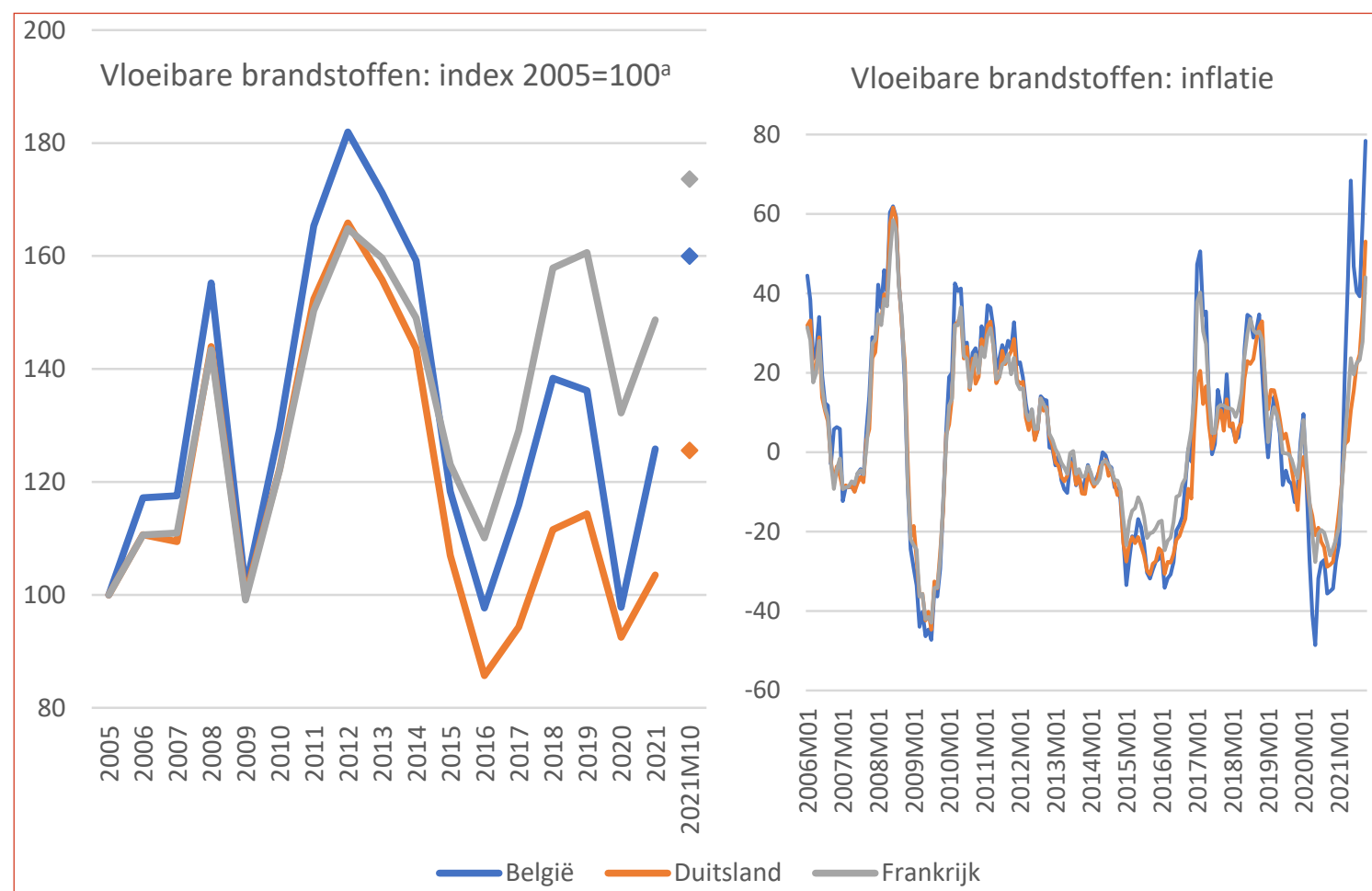

Hoewel de consumptieprijzen voor huisbrandolie een gelijkaardig verloop kenden in België en de buurlanden, waren deze in België zeker in de laatste 2 jaar volatieler.

In mei 2020 werd de sterkste prijsdaling van de gehele beschouwde periode genoteerd in België, wat dan weer geresulteerd heeft in de op één na sterkste jaar-op-jaar

stijging in mei 2021. Alleen in oktober 2021 kwam de inflatie voor huisbrandolie nog hoger uit. Deze grotere volatiliteit in de jaar-op-jaar veranderingspercentages is het gevolg van de lagere accijnzen op huisbrandolie in België.

Grafiek 5: Evolutie van de prijzen voor vloeibare brandstoffen in België en de buurlanden
(Index 2005=100 en jaar-op-jaar veranderingspercentage)

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

^a De curve geeft de gemiddelde jaarprijzen weer. Het indexcijfer 2021 is berekend op de periode januari 2021-september 2021. Het indexcijfer 2021M10 geeft de gemiddelde maandprijs weer voor oktober 2021 en is weergegeven met de ruit.

HET VERLOOP VAN DE CONSUMENTENPRIJZEN VOOR BRANDSTOFFEN VOOR MOTORVOERTUIGEN

De consumptieprijzen voor brandstoffen voor motorvoertuigen zijn de afgelopen maanden eveneens sterk toegenomen. In het derde kwartaal 2021 kwam de inflatie voor deze categorie uit op 16,9 %. In oktober 2021 was de inflatie opgelopen tot 26,6 %, na reeds 6 maanden van hoge inflatiecijfers. Na een relatief hoog prijsniveau voor motorbrandstoffen in 2018 en 2019, waren deze consumptieprijzen in 2020 sterk teruggelopen als gevolg van de coronacrisis. De heropleving van de economie in 2021 heeft de consumptieprijzen voor brandstoffen voor motorvoertuigen omhoog gestuwd, waardoor deze in de eerste negen maanden van 2021 gemiddeld reeds een hoger niveau behaalden dan

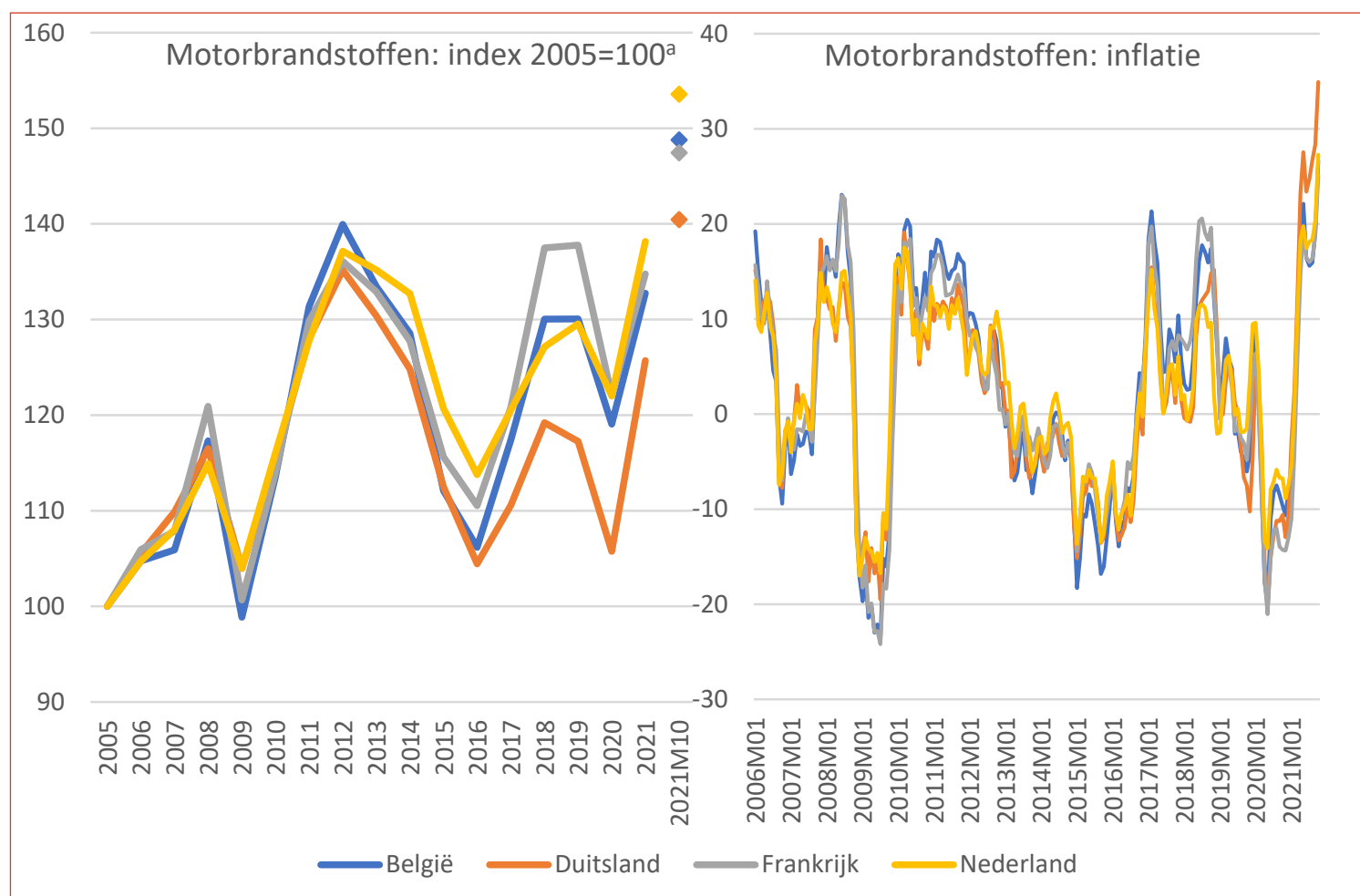

in de periode voor de coronapandemie. In augustus 2021 werd, tot dan toe, het hoogste peil in deze recente periode bereikt om vervolgens in september zeer

licht af te nemen. Echter in oktober zijn de prijzen voor motorbrandstoffen opnieuw gestegen tot het hoogste niveau in de beschouwde periode.

Grafiek 6: Evolutie van de prijzen voor motorbrandstoffen in België en de buurlanden

(Index 2005=100 en jaar-op-jaar veranderingspercentage)

Bronnen: EC, FOD Economie, Statbel.

^a De curve geeft de gemiddelde jaarprijzen weer. Het indexcijfer 2021 is berekend op de periode januari 2021-september 2021. Het indexcijfer 2021M10 geeft de gemiddelde maandprijs weer voor oktober 2021 en is weergegeven met de ruit.

Net als bij huisbrandolie, kenden de consumptieprijzen voor motorbrandstoffen in de buurlanden een gelijkaardig verloop als in België doordat deze sterk gelinkt zijn aan de evolutie van de olieprijs op de internationale markt. Zowel in Duitsland als in Nederland noteerden de consumptieprijzen in de eerste negen maanden van 2021 gemiddeld hoger dan in 2019. Enkel in Frankrijk was het gemiddelde prijsniveau in 2019 nog hoger. De consumptieprijzen in oktober 2021 lagen in de drie buurlanden ook hoger dan de pre-coronaperiode. In Duitsland werden echter in 2012 nog hogere waarden genoteerd. In Nederland en Frankrijk daarentegen kwam de consumptieprijs voor motorbrandstoffen in oktober 2021 op een historisch hoog niveau uit, net als in België.

In het begin van de beschouwde periode waren de brandstofprijzen in België licht volatieler dan in de buurlanden door de lagere accijnzen op motorbrandstoffen in België. De invoering van het cliquetsysteem in 2015, waarbij de accijnzen op diesel werden verhoogd en de accijnzen op benzine werden verlaagd, heeft ervoor gezorgd dat de jaar-op-jaar veranderingspercentages in België gematigder zijn geworden dan in de buurlanden.

CONCLUSIE

In het derde kwartaal 2021 is de inflatie voor het tweede kwartaal op rij uitgekomen boven de gemiddelde jaarlijkse inflatie berekend over de afgelopen vijf jaar (3,3 % in derde kwartaal 2021, 2,4 % in tweede kwartaal 2021 tegenover GJG van 1,6 %). Deze sterke jaar-op-jaar verandering is grotendeels te verklaren door de stijgende consumptieprijsen voor energieproducten in 2021 (18,3 % in tweede kwartaal 2021 en 24,6 % in derde kwartaal 2021), nadat deze in 2020 sterk waren gedaald. De gemiddelde totale inflatie in onze voornaamste buurlanden kwam met 2,9 % lager uit dan in België, voornamelijk door een hogere inflatie voor energie in België (24,6% in België tegenover gemiddeld 13,1 % in de buurlanden). De hoge maandelijkse inflatiecijfers in 2021 voor de verschillende energieproducten zijn het gevolg van de zeer lage prijsniveaus in 2020 en de recente prijstoenames.

Uit de analyse van de energieprijzen op lange termijn (2005-2021) is gebleken dat de gemiddelde consumptieprijsniveaus voor zowel aardgas, elektriciteit als motorbrandstoffen in de eerste negen

maanden van 2021 licht hoger lagen dan in 2019, het jaar voor het uitbreken van de coronacrisis. Daarbij dient opgemerkt te worden dat de energieprijzen gedurende deze negen maanden stelselmatig toenamen (+ 33,9 % tussen januari en oktober 2021).

De Belgische consumptieprijsen voor zowel gas als elektriciteit en motorbrandstoffen bereikten hun hoogste peil in oktober 2021. Voor deze drie energieproducten was dit het hoogste prijsniveau in de beschouwde periode. Ook voor huisbrandolie werd in oktober 2021 een hoog prijsniveau bereikt, echter in het verleden werden nog hogere prijsniveaus vastgesteld (in 2008 en 2011-2014).

De energieprijzen in onze buurlanden kenden een gelijkaardige ontwikkeling. In Frankrijk en Nederland bereikten zowel de aardgasprijsen als de consumptieprijsen voor motorbrandstoffen in oktober 2021 recordhoogten, net als in België, terwijl in Duitsland deze in het verleden nog hoger noteerden. De elektriciteitsprijsen bereikten zowel in Frankrijk als in Duitsland historisch hoge prijzen in oktober 2021, net zoals in België. In Nederland zijn de elektriciteitsprijsen in oktober 2021 ook sterk toegenomen, maar in het verleden werden nog hogere niveaus opgetekend. Voor huisbrandolie diende de consument in Duitsland, net als in België, in het verleden reeds meer te betalen dan in oktober 2021. In Frankrijk daarentegen werd in oktober 2021 het hoogste prijsniveau genoteerd in de beschouwde periode.

NOTES

- 1 De Tijd, 13 november 2021 [↗](#)
- 2 De Standaard, 5 oktober 2021. [↗](#)
- 3 Gemiddelde gewogen met de gewichten van elk land in 2021 die door Eurostat worden gepubliceerd. De gewichtsaandelen die hierbij gebruikt worden, zijn gebaseerd op de finale consumptieve bestedingen van de huishoudens uit de nationale rekeningen. In 2021 bedroeg de weging 53 % voor Duitsland, 37 % voor Frankrijk en 10 % voor Nederland. [↗](#)
- 4 In 2012 zorgden de hoge prijzen voor ruwe olie voor hoge prijsniveaus bij een aantal energieproducten zoals aardgas en motorbrandstoffen. [↗](#)
- 5 De gewichten van de verschillende componenten kunnen verschillen naargelang het type klant (consumptiepatroon en spanningsniveau van de aansluitingen), het distributiegebied, het gewest en de leverancier. [↗](#)
- 6 In Nederland betalen de consumenten een energiebelasting (Regulerende Energie Belasting, REB). Om het gebruik van duurzame energie te stimuleren, besliste de regering om in 2020 de belasting op aardgas progressief te verhogen. [↗](#)
- 7 Deze vergelijking tussen Belgische en buitenlandse energiefacturen is gebeurd op basis van de methodologie die ontwikkeld werd door Frontier Economics in de studie « International comparison of electricity and gas prices for households » en die verder verfijnd werd door de CREG. Voor elk land vergelijkt de CREG de prijzen op basis van drie contracten: het standaardaanbod van de standaardleverancier, het goedkoopste aanbod en een concurrerend aanbod van de tweede leverancier van de markt. [↗](#)
- 8 Zie: CREG (17 mei 2021), A European comparison of electricity and natural gas prices for residential and small professional and large industrial consumers. [↗](#)
- 9 In Nederland betalen de consumenten een energiebelasting (Regulerende Energie Belasting, REB). Om het gebruik van duurzame energie te stimuleren, besliste de regering om in 2020 de belasting op elektriciteit progressief te verlagen. Daarnaast besliste de regering om vanaf januari 2020 een belastingvermindering toe te kennen van 435,68 euro per jaar, omdat ze elektriciteit als een fundamentele behoefte aanzien. [↗](#)

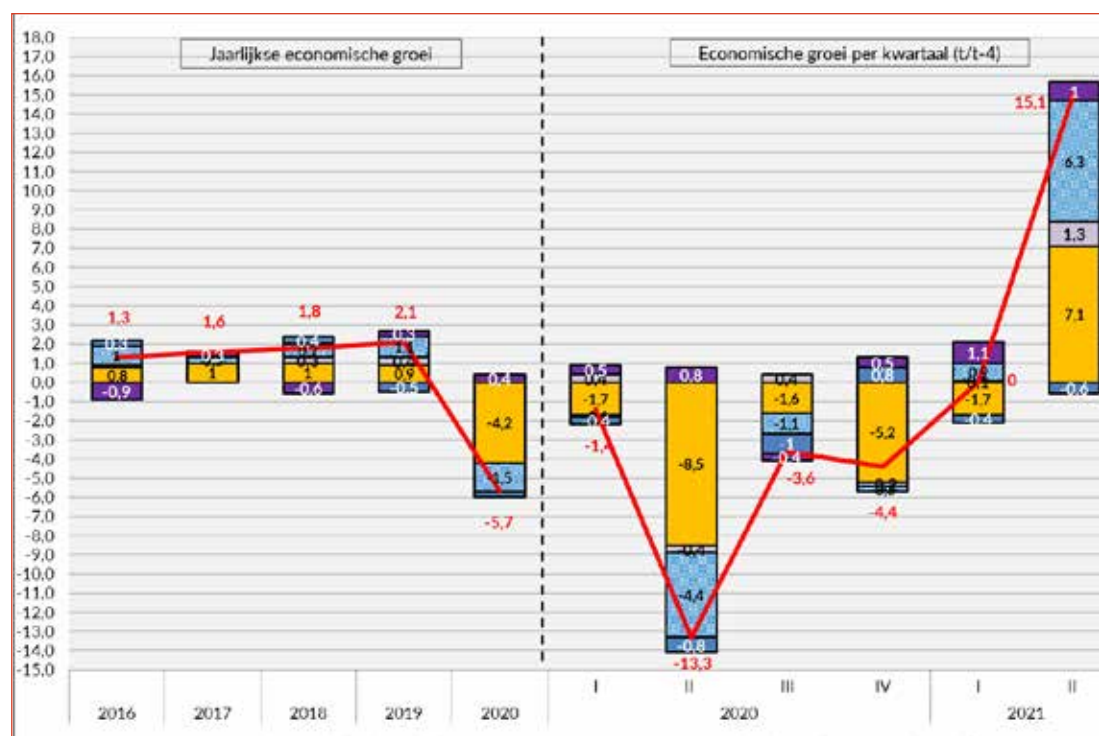

- 10 Deze vergelijking tussen Belgische en buitenlandse energiefacturen is gebeurd op basis van de methodologie die ontwikkeld werd door Frontier Economics in de studie « International comparison of electricity and gas prices for households » en die verder verfijnd werd door de CREG. Voor elk land vergelijkt de CREG de prijzen op basis van drie contracten: het standaardaanbod van de standaardleverancier, het goedkoopste aanbod en een concurrerend aanbod van de tweede leverancier van de markt. [↗](#)
- 11 Zijnde het totaal van alle componenten, waaronder de netwerktarieven, de btw en de diverse taksen. [↗](#)
- 12 Zie ook Trefpunt Economie 25: <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/trefpunt-economie-2021-25> [↗](#)
- 13 <https://economie.fgov.be/nl/themas/energie/energieprijzen/sociaal-tarief/sociaal-tarief-voor> [↗](#)

CONJUNCTUURONTWIKKELINGEN VAN DE ECONOMIE

Grafiek 1. Evolutie van het bbp in % en bijdrage van de verschillende componenten vanuit uitgavenoptiek
In procentpunt, t.o.v. het jaar ervoor.

Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB).

- In **2020** daalde de jaarlijkse groei van het bbp in België met 5,7 % op jaarbasis, door de Covid-19-pandemie, die de tijdelijke stillegging van verschillende economische activiteiten heeft veroorzaakt, vooral in de contacthandel, de horeca en de culturele sector in het algemeen. De Belgische regering heeft ook verschillende specifieke maatregelen genomen, zoals tijdelijke werkloosheid of het overbruggingsrecht voor zelfstandigen, enz., om te trachten zo veel mogelijk werkgelegenheid te behouden.

Ook zijn verscheidene moratoria ingesteld om ondernemingen te beschermen die vóór de crisis in een gezonde financiële situatie verkeerden. **De binnenlandse vraag, exclusief voorraden**, heeft de economische groei in **2020** met 5,7 procentpunt doen dalen. Enerzijds heeft de **particuliere consumptie** sterk bijgedragen tot de daling van het bbp in 2020 (- 4,2 procentpunt), aangezien de huishoudens tijdens de crisis meer geneigd waren om uit voorzorg te sparen en omdat de activiteiten om hun inkomen uit te geven, beperkt waren. Anderzijds hebben de achteruitgang van de bedrijvigheid en de tijdelijke sluiting van bepaalde sectoren gewogen op het ondernemersvertrouwen en bijgevolg ook op hun investeringsbeslissingen. Daardoor droegen de **investerings** 1,5 procentpunt bij aan de afname van de economische activiteit in 2020. De **overheidsuitgaven voor consumptie** leverden in 2020 geen bijdrage aan de groei. Aangezien de daling meer uitgesproken was voor de invoer dan voor de uitvoer, was de bijdrage van de **netto-uitvoer** aan de groei van het Belgische bbp in 2020 positief (+0,4 procentpunt), waarbij de handel de enige component is die de Belgische economische activiteit in 2020 ondersteunt.

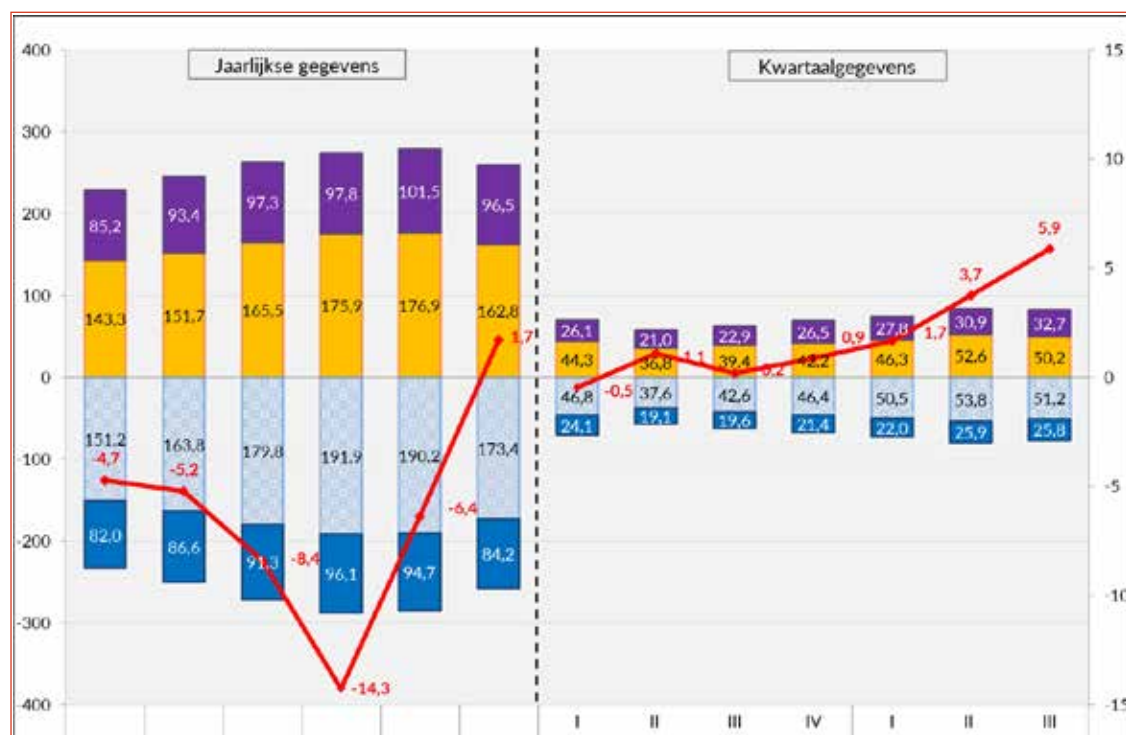
- Het bbp is jaar-op-jaar later in het **tweede kwartaal van 2021** voor het eerst sinds het uitbreken van de gezondheidscrisis met 15,1 % gegroeid, terwijl het bbp in het eerste kwartaal van 2021 vlak bleef. Opgemerkt zij dat deze dubbelcijferige stijging van het bbp in het tweede kwartaal van 2021 niet verrassend is gezien de ineenstorting van de economische activiteit in het tweede kwartaal van 2020, op het hoogtepunt van de gezondheidscrisis, toen tal van beperkende maatregelen van kracht waren.

- De **binnenlandse vraag, exclusief voorraden**, heeft de economische groei in het tweede kwartaal van 2021 met 14,7 procentpunten gestimuleerd. Bovendien hebben alle componenten van de binnenlandse vraag, met uitzondering van de voorraden, actief bijgedragen tot de positieve ontwikkeling van het bbp. In het tweede kwartaal van 2021 heeft de particuliere consumptie 7,1 procentpunt aan de bbp-groei bijgedragen, terwijl dat in het voorgaande kwartaal nog 1,7 procentpunt was. Bovendien hebben de consumptieve overheidsbestedingen en de investeringen, terwijl hun bijdrage in het eerste kwartaal van 2021 al positief was, in het tweede kwartaal van 2021 ook positief bijgedragen tot de bbp-groei, met respectievelijk 1,3 en 6,3 procentpunten (tegen respectievelijk +0,1 en +0,9 procentpunten in het vorige kwartaal).
- De **netto-uitvoer** heeft ook bijgedragen tot de groei van de economische activiteit in het tweede kwartaal van 2021 door een positieve bijdrage van 1 procentpunt aan de bbp-groei, na een grotere bijdrage in het eerste kwartaal van 2021 (+1,1 procentpunt). Alleen de bijdrage van de **veranderingen in voorraden** aan de groei was negatief in het tweede kwartaal van 2021 (-0,6 procentpunt, tegen een bijdrage van -0,4 procentpunt in het eerste kwartaal van 2021).
- Hoewel de cijfers voor de eerste twee kwartaal van 2021 op het moment van schrijven nog steeds voorlopig zijn, lijkt de Belgische economie op de rand van herstel te staan. Verscheidene componenten van het bbp vertonen immers positieve tekenen, vooral nu de diverse nog van kracht zijnde beperkingen geleidelijk worden opgeheven. Door het gebruik van het Covid Safe Ticket kunnen ook enkele bijkomende beperkingen worden opgeheven en kan een groot aantal deelnemers aan evenementen worden toegelaten. Bovendien wordt de vaccinatiecampagne voortgezet, waardoor het op korte termijn mogelijk zou kunnen zijn de laatste beperkingen op te heffen. Volgens het [Covid vaccinaties Dashboard](#) heeft ongeveer 76,7 % van de Belgische bevolking (8.832.155 mensen) op 30 november 2021 een eerste dosis van het Covid-19-vaccin ontvangen, terwijl bijna 75,4 % (8.689.751 mensen) al twee doses van het vaccin heeft ontvangen, wat betekent dat ze tot op heden volledig gevaccineerd zijn. Er zij op gewezen dat de vaccinatiecampagne wordt voortgezet en dat een derde dosis vaccin, die als immuniteitsbooster dient, thans ook aan de bevolking wordt aangeboden. Natuurlijk zal het, zelfs als de situatie verbetert, nog enige tijd duren voordat de economie weer het niveau van voor de crisis heeft bereikt. Bovendien kan de stijging van het aantal besmettingen die in november werd vastgesteld, op korte termijn opnieuw op de Belgische economische activiteit wegen.

Grafiek 2. Buitenlandse handel volgens het nationaal concept
In miljard euro.

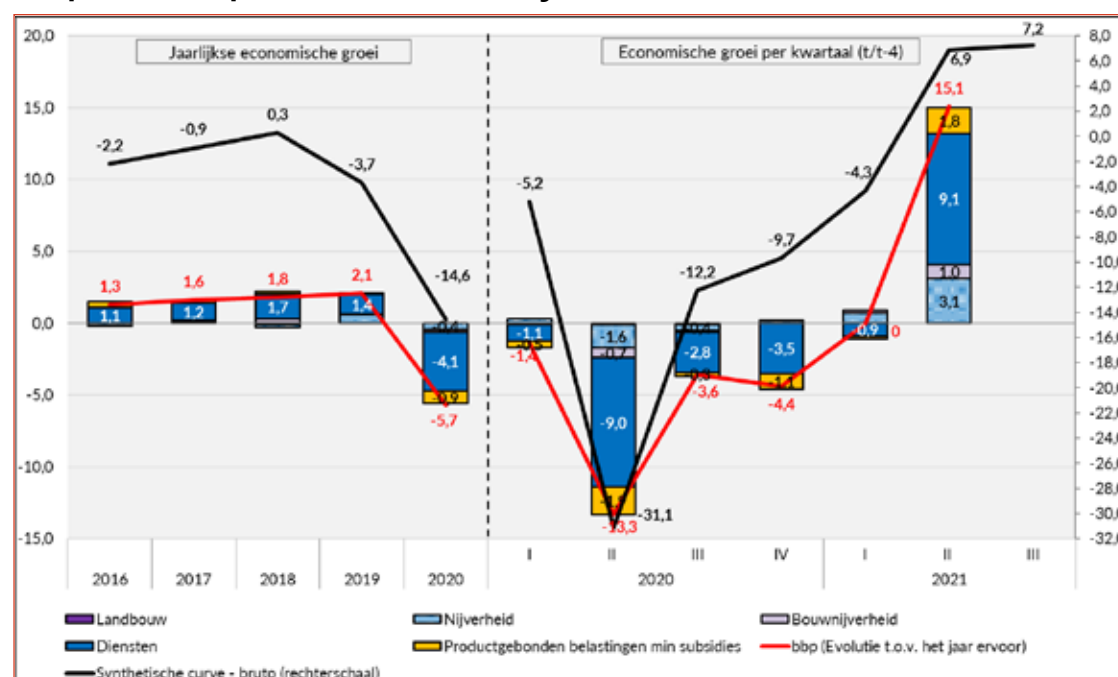
Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB).

- Volgens het nationaal concept¹ is de buitenlandse handel in **2020** sterk verslechterd ten opzichte van 2019 door de wereldwijde economische recessie, waarbij de uitvoer van goederen met 6,9 % is gedaald en de invoer met 9,6 %. Niettemin verbeterde de handelsbalans in 2020 ten opzichte van 2019, door een meer uitgesproken daling van de invoer tegenover de uitvoer van goederen. Dat is het tweede jaar op rij waarin de handelsbalans is verbeterd. Deze laatste laat een overschot zien van 1,7 miljard euro in 2020, tegen een tekort van 6,4 miljard euro in 2019, maar deze verbetering is het gevolg van een vertraging van de handel.

- De totale **uitvoer** van goederen in waarde is in het **derde kwartaal van 2021** met 32,9 % gestegen ten opzichte van dezelfde periode in 2020 en bedraagt 82,9 miljard euro, tegenover 62,4 miljard euro in het derde kwartaal van 2020. Daarenboven zijn de uitvoercijfers voor het tweede en derde kwartaal van 2021 bijzonder hoog. Met het herstel van de wereldhandel heeft de uitvoer zich hersteld, nadat deze in het tweede en derde kwartaal van 2020 scherp was gedaald. Die stijging is toe te schrijven aan zowel de uitvoer binnen de EU, die met 27,4 % in het derde kwartaal van 2021 op jaarbasis is gestegen, als de uitvoer buiten de EU, die in dezelfde periode met 42,3 % is toegenomen.
- De Belgische **invoer** van goederen in waarde steeg ook fors in het derde kwartaal van 2021 jaar-op-jaar, toen de stijging 23,9 % bedroeg. Ze bedragen daarmee 77 miljard euro, tegen 62,2 miljard euro een jaar eerder, onder invloed van een stijging van zowel de invoer binnen de EU (+ 20,2 %) en de invoer buiten de EU (+ 31,9 %).
- Dat resulteerde in een **overschot op de handelsbalans** in het derde kwartaal van 2021 (+5,9 miljard euro). Het saldo verbeterde ook ten opzichte van het vorige kwartaal (+3,7 miljard euro) en ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal van 2020 (+0,2 miljard euro).

Grafiek 3. Evolutie van het bbp (in %) en bijdrage van de verschillende componenten, vanuit productieoptiek
In procentpunt, t.o.v. het jaar ervoor.

Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB).

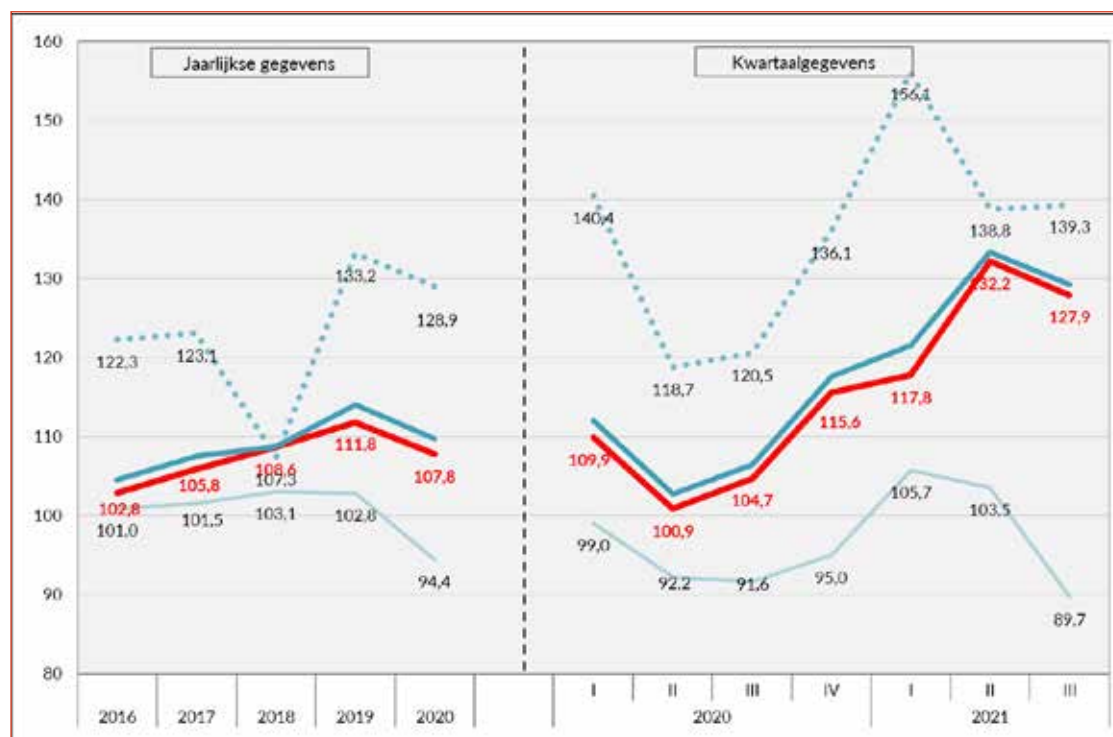
- In **2020** daalde de economische bedrijvigheid ten opzichte van 2019 met 5,7 % tegenover een stijging met 2,1 % in 2019.
- Terwijl de **dienstensector** de voorbije jaren de belangrijkste motor van de economische groei was, werd deze ook het meest getroffen door de inperkingsmaatregelen en is het dus logisch dat deze in 2020 de grootste klap kreeg te verduren. Deze sector droeg 4,1 procentpunt bij aan de daling van het bbp (tegenover een positieve bijdrage van 1,4 procentpunt in 2019). Terwijl de industrie de economische activiteit in 2019 ondersteunde (met een bijdrage van +0,6 procentpunt), nam de activiteit in de **verwerkende nijverheid** in 2020 af, met

een bijdrage van 0,4 procentpunt aan de daling van de economische groei. De **bouwsector** heeft met 0,2 procentpunt ook bijgedragen aan de daling van de bbp-groei in 2020, terwijl die in 2019 neutraal was. De bijdrage van de **landbouw** aan de groei was in 2020 neutraal, zoals in 2019.

- In het **tweede kwartaal van 2021** heeft de **verwerkende industrie (exclusief de bouw)** de economische activiteit met 3,1 procentpunt ondersteund, na een positieve bijdrage van 0,7 procentpunt in het vorige kwartaal.
- Terwijl de **diensten** gedurende 5 opeenvolgende kwartalen negatief bijdroegen aan de bbp-groei, keerden ze terug naar een positieve bijdrage in het tweede kwartaal van 2021, van een bijdrage van -0,9 procentpunt in het eerste kwartaal van 2021 tot een bijdrage van 9,1 procentpunt in het tweede kwartaal van 2021. Bovendien zijn diensten de belangrijkste motor van de bbp-groei in het tweede kwartaal van 2021 geweest.
- Tot slot was de bijdrage van de **bouwsector** aan de groei van de economische activiteit in het eerste kwartaal van 2021 positief (+1 procentpunt), na een bijdrage van 0,2 procentpunt in het eerste kwartaal van 2021. De **landbouw** droeg in het tweede kwartaal van 2021 niet bij aan de economische groei, net als de drie voorgaande kwartalen.
- Nadat het **ondernemersvertrouwen** in het tweede kwartaal van 2020 was ingestort door de onzekerheid van de Covid-19-pandemie, heeft het zich sindsdien geleidelijk hersteld. Het werd zelfs opnieuw positief in het tweede en derde kwartaal van 2021 en heeft zelfs het niveau van vóór de pandemie overschreden.

Grafiek 4. Evolutie van de industriële productie-indexen
2015 = 100.

Bron: Statbel, indexcijfers per werkdag.

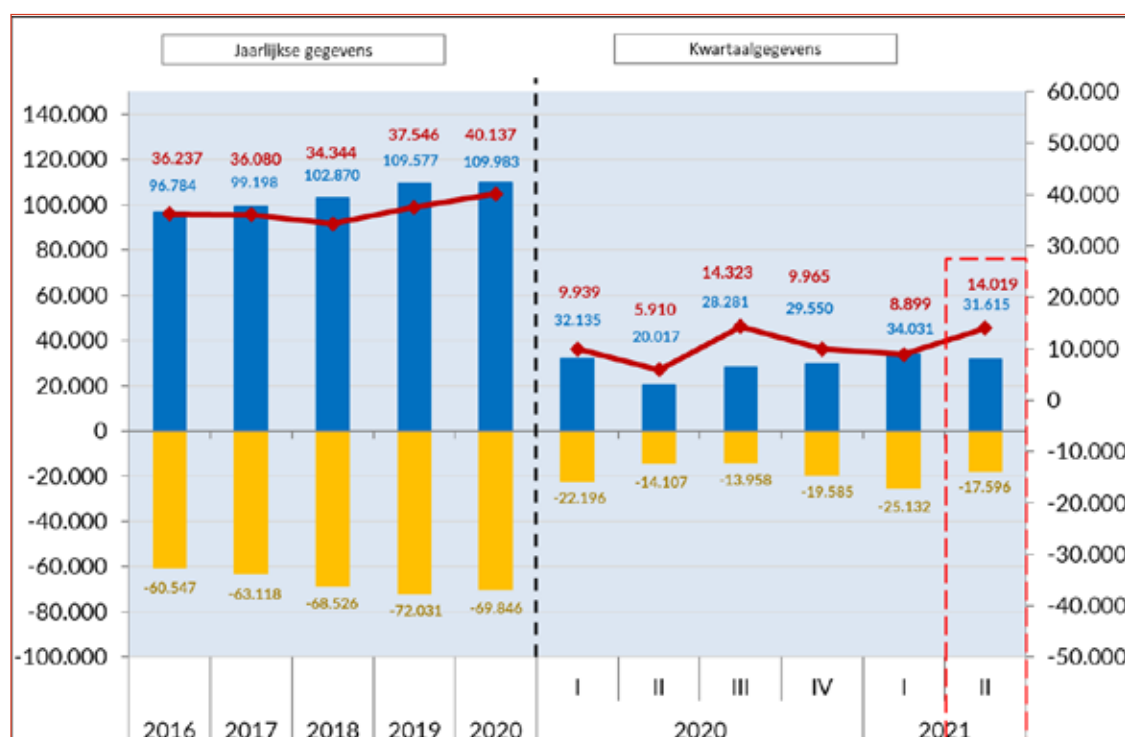
- Door de gezondheidscrisis hebben alle hier onderzochte sectoren **in 2020** een ongunstig jaar gekend en hun productie jaar-op-jaar zien dalen. De sterkste daling deed zich voor in de bouwsector.
- De productie in de **verwerkende nijverheid (sectie C)** is in het laatste kwartaal van 2020 teruggekeerd naar een positieve groei (+1,4 % j-o-j), waarmee het niveau van vóór de crisis is hersteld. Deze groei versnelde daarna en steeg in het tweede kwartaal van 2021 met 31 % j-o-j. Deze sterke productiestijging in het tweede kwartaal van 2021 is niet

verrassend, gezien het lage vergelijkingsniveau na de zeer scherpe daling een jaar eerder, midden in de eerste betuiging en de invoering van strenge overheidsmaatregelen, waaronder de stopzetting van diverse activiteiten die als niet-essentieel werden beschouwd. In het derde kwartaal van 2021 is deze productiegroei vertraagd tot 22,2 %.

- Na verscheidene kwartalen van dalen is de productie **van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (sectie D)** in 2021 beginnen groeien. In het eerste kwartaal van 2021 bedroeg de productiegroei 11,2 % op jaarbasis, oplopend tot 16,9 % in het tweede kwartaal van 2021 en 15,6 % in het derde kwartaal van 2021. Terwijl de productie in 2021 het niveau van voor de crisis ruimschoots heeft overschreden, wordt het verschil kleiner in het derde kwartaal van 2021, waar hetzelfde niveau als in het derde kwartaal van 2019 wordt waargenomen.
- Ten slotte is de activiteit in de **bouwnijverheid (sectie F)** in het eerste kwartaal van 2021 toegenomen (+6,8 % j-o-j), waarmee zes kwartalen van opeenvolgende dalen werden onderbroken. In het tweede kwartaal van 2021 steeg de productie in deze sector opnieuw (+12,3 % j-o-j), om vervolgens in het derde kwartaal van 2021 te dalen. Hoewel de bouwproductie in het eerste kwartaal van 2021 haar niveau van vóór de crisis leek te herstellen (+1,5 % ten opzichte van het eerste kwartaal van 2019), werden de daaropvolgende kwartalen gekenmerkt door lagere niveaus. Verwacht wordt dat de recente, met het weer samenhangende, gebeurtenissen de komende kwartalen opwaartse druk op de sector zullen uitoefenen.

Grafiek 5. Aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen

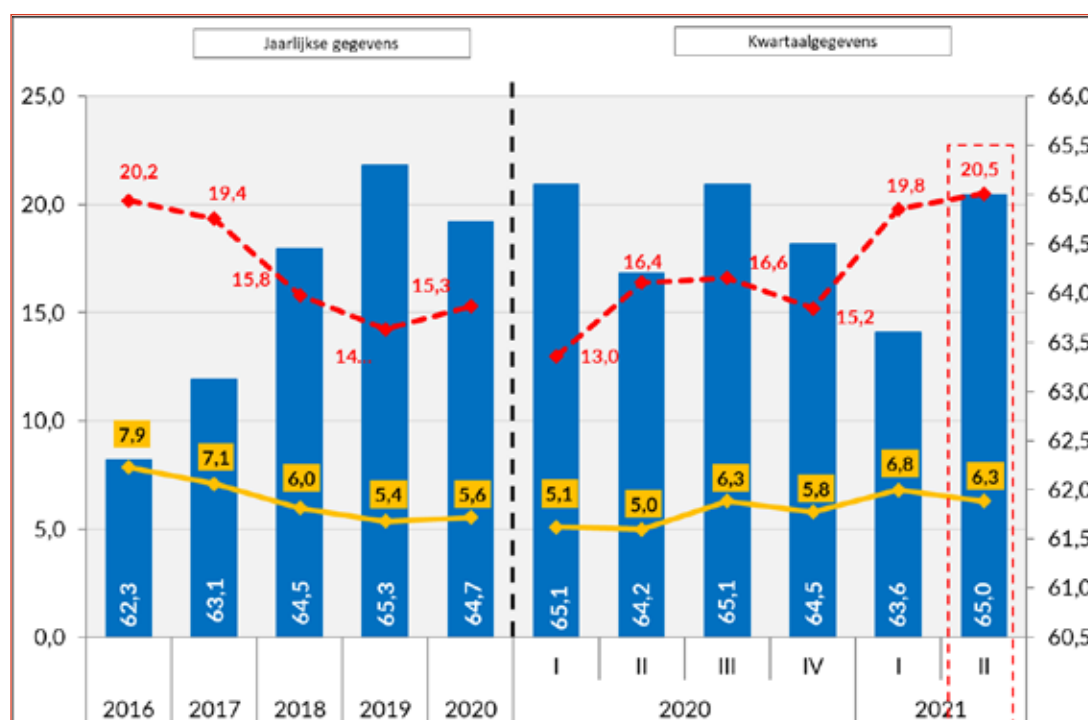
Bron: Statbel.

- In **2020** vertoonde de **ondernemingsdemografie** een gunstige ontwikkeling ten opzichte van 2019 wat betreft de startende ondernemingen, maar ook wat betreft de beëindigde ondernemingen. De oprichting van nieuwe ondernemingen is dus licht gestegen met 0,4 %, terwijl de stopzettingen met 3,0 % zijn gedaald. Met een nettosaldo van 40.137 ondernemingen in 2020, 2.591 meer dan in 2019, is het nettosaldo van “oprichtingen en beëindigingen” dus positief.

- In het **tweede kwartaal** van 2021 werden 31.615 **nieuwe bedrijven** opgericht, 11.598 meer dan in het overeenkomstige kwartaal van 2020. Van deze nieuwe ondernemingen betrof 88,6 % nieuwe investeringen (waarvan 48,5 % natuurlijke personen en 40,1 % rechtspersonen) en 11,4 % herinvesteringen (waarvan 9,8 % natuurlijke personen en 1,6 % rechtspersonen).
- Daarnaast stakten 17.596 **ondernemingen hun activiteiten** in het tweede kwartaal van 2021 (waarvan 63,5 % natuurlijke personen en 36,5 % rechtspersonen), 3.489 meer dan in het tweede kwartaal van 2020.
- In het tweede kwartaal van 2021 is het saldo van “**oprichtingen en stopzettingen**” dus positief en bedraagt het 14.019 ondernemingen, waarvan er 51,5 % natuurlijke personen en 48,5 % rechtspersonen zijn. Dit saldo van “oprichtingen-stopzettingen” is met 8.109 eenheden gestegen in vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van 2020 (+137,2 %).

Grafiek 6. Tewerkstellingsgraad en geharmoniseerde werkloosheidsgraad
In %.

Bron: Eurostat.

- De coronaviruspandemie die de wereldeconomie in 2020 heeft getroffen, is niet zonder gevolgen gebleven voor de werkgelegenheid. De regering heeft echter verschillende maatregelen genomen, zoals tijdelijke werkloosheid en het recht op overgang voor zelfstandigen, om te proberen de werkgelegenheid zoveel mogelijk in stand te houden.

- Niettemin vertonen alle geanalyseerde indicatoren op jaar-basis een ongunstige ontwikkeling in 2020. **De arbeidsparticipatie bedroeg** 64,7 % in 2020, 0,6 procentpunt lager dan in 2019. **De jeugdwerkloosheid** is in 2020 gestegen tot 15,3 %, een stijging met 1 procentpunt ten opzichte van 2019, en **de totale werkloosheid** (bruto gegevens) is in 2020 met 0,2 procentpunt gestegen tot 5,6 %.
- De voor heel 2020 waargenomen verslechtering van de werkloosheidscijfers heeft zich ook in het **tweede kwartaal van 2021** voortgezet ten opzichte van dezelfde periode in 2020. Zo is het **werkloosheidspercentage voor jongeren onder 25 jaar** gestegen van 16,4 % in het tweede kwartaal van 2020 tot 20,5 % in het tweede kwartaal van 2021 (+4,1 procentpunten) en het **totale werkloosheidspercentage** van 5 % naar 6,3 % voor dezelfde referentieperiode (+1,3 procentpunt).
- Omgekeerd is de arbeidsparticipatie in het tweede kwartaal van 2021 verbeterd van 64,2 % in het tweede kwartaal van 2020 tot 65 %, een stijging met 0,8 procentpunt.

Periode	Jaar	Kwartaal	Aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)	NWWZ < 25 jaar
Jaarlijkse gegevens	2016		552.893	101.871
	2017		525.389	94.972
	2018		494.949	87.601
	2019		476.145	82.494
	2020		493.627	86.759
Kwartaalgegevens	2020	I	475.089	81.334
	2020	II	492.544	81.543
	2020	III	517.584	97.402
	2020	IV	489.290	86.757
	2021	I	487.085	81.431
	2021	II	455.820	70.776
	2021	III	472.765	84.118

Bron: RVA.

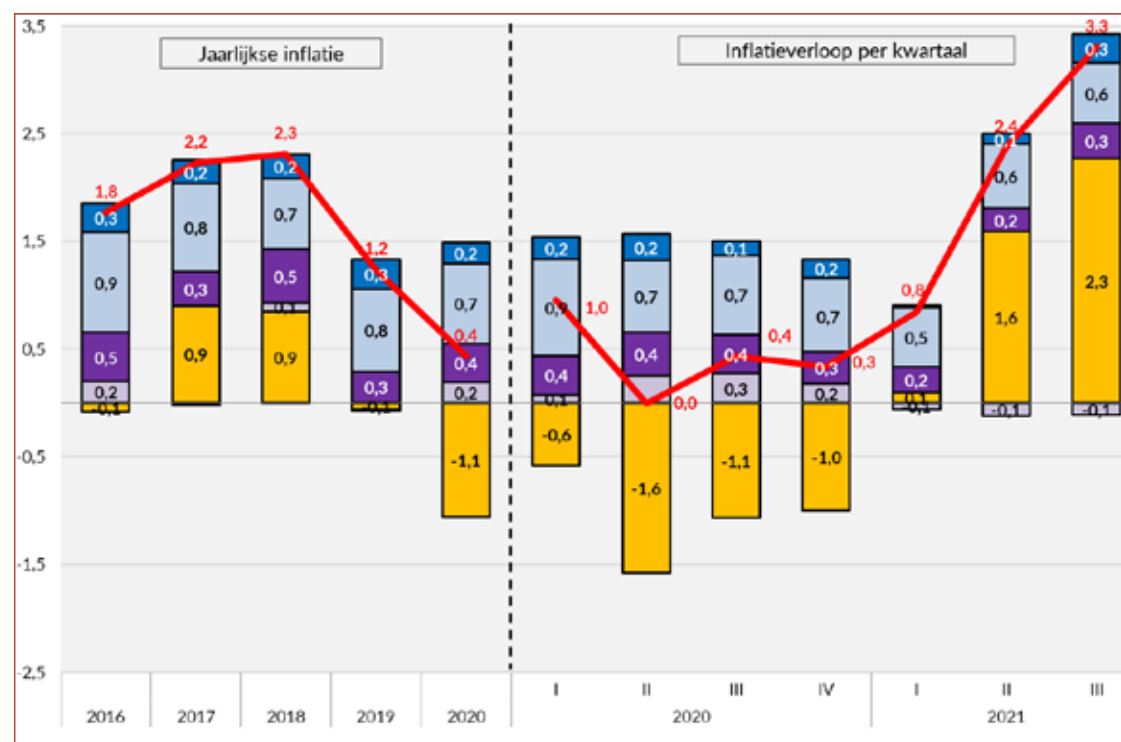
- In 2020 heeft het aantal **werkloze werkzoekenden (WWZ)** zich ongunstig ontwikkeld ten opzichte van 2019, met een stijging van 3,7 % tot 493.627 eenheden. Hetzelfde geldt voor het aantal **WWZ jonger dan 25 jaar**, dat met 5,2 % is gestegen tot 86.759 eenheden.

- Daarentegen bevestigt het derde kwartaal van 2021 de in het eerste kwartaal van 2021 waargenomen neerwaartse trend voor het aantal **werkloze werkzoekenden (WWZ)** en het aantal **werklozen onder de 25 jaar** op jaarbasis. Zo waren er in het **derde kwartaal van 2021** 472.765 IWD's, een daling met bijna 8,7 % j-o-j, en 84.118 werklozen onder de 25 jaar, 13,6 % minder dan een jaar eerder.

Grafiek 8. Evolutie van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP) en bijdrage aan de inflatie van de 5 grote aggregaten

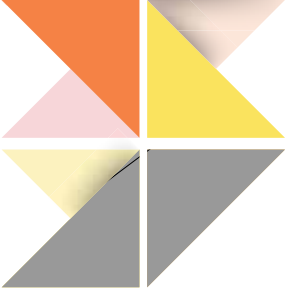
HICP in % en bijdrage in procentpunt.

Bron: Statbel.

- Door een verdere versnelling van de energieprijzen is de **HICP-inflatie in het tweede en derde kwartaal van 2021** fors gestegen, van 0,8 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 2,4 % in het tweede kwartaal van 2021 en 3,3 % in het derde kwartaal.
- De consumentenprijzen voor **onbewerkte voedingsmiddelen** zijn in het tweede kwartaal van 2021 met 3,1 % gedaald en in het tweede kwartaal met 2,8 %. Wegens hun matige gewicht in het consumptiepakket bleef hun bijdrage tot de totale inflatie in beide onderzochte kwartalen evenwel beperkt tot -0,1 procentpunt. Dit is de enige productgroep die gedurende deze twee kwartalen een negatieve invloed heeft gehad op de inflatie.

- Na in het tweede kwartaal van 2021 te zijn vertraagd tot 1,1 %, zijn de consumentenprijzen voor **bewerkte voedingsmiddelen** in het tweede kwartaal van 2021 versneld tot 1,7 %, waardoor zij 0,3 procentpunt hebben bijgedragen aan de totale inflatie in het derde kwartaal van 2021 (tegen een bijdrage van 0,2 procentpunt aan de totale inflatie in het tweede kwartaal van 2021).
- Omgekeerd droegen de **diensten**, die zowel in het tweede als in het derde kwartaal van 2021 een inflatie van 1,4 % kenden, in beide kwartalen 0,6 procentpunt aan de totale inflatie bij doordat zij een groot gewicht in de consumptieportefeuille hadden (meer dan 40 %).
- De vierde productgroep, **niet-energetische industriële goederen**, zag het tempo van de prijsstijgingen in het derde kwartaal van 2021 verder versnellen, van 0,1 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 0,4 % in het tweede kwartaal van 2021 en 1 % in het derde kwartaal van 2021. Hierdoor bedraagt de bijdrage van deze productgroep aan de totale inflatie in het tweede kwartaal van 2021 0,1 procentpunt en 0,3 procentpunt in het derde kwartaal van 2021.
- De categorie van de **energiedragers** ten slotte, die sterk werd beïnvloed door de ineensinking van de olieprijsen op de wereldmarkten in 2020 als gevolg van de economische en gezondheids crisis, kent nu een duidelijk prijsherstel in de loop van 2021. Na een negatieve inflatie in 2020 en een eerste stijging van 0,4 % in het eerste kwartaal van 2021, steeg de prijs van deze productcategorie met 18,3 % in het tweede kwartaal van 2021 en met 24,6 % in het derde kwartaal van 2021. Deze versnelling draagt 1,6 procentpunt bij aan de totale inflatie in het tweede kwartaal van 2021 en 2,3 procentpunt in het derde kwartaal van 2021. Deze versnelling alleen al is goed voor twee derde van de totale inflatie in elk geanalyseerd kwartaal.

VOETNOTEN

- 1 Het nationaal concept omvat alleen de invoer en uitvoer waarbij ingezetenen betrokken zijn. (Bron: NBB). [↗](#)

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr.: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>

tel. +32 800 120 33

 facebook.com/FODEconomie

 [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)

 youtube.com/user/FODEconomie

LinkedIn linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Séverine Waterbley
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel